

XX ASSEMBLEA D'HISTÒRIA DE LA RIBERA

**Patrimoni artístic.
Art i artistes a la Ribera**

**Polinyà de Xúquer,
10 al 12 de novembre 2023**

À Punt

La radiotelevisió
pública valenciana

Polinyà de Xúquer
A J U N T A M E N T

Horari

DIVENDRES 10 DE NOVEMBRE

10 N	16:30	Recepció
	17:00	Inauguració de la XX Assemblea d'Història de la Ribera Oscar Navarro Torres. Alcalde de Polinyà de Xúquer Manuela Egea Moreno. Presidenta de la Mancomunitat de la Ribera Baixa Francisco Teruel Machí. Diputat de Cultura de la Diputació de València Joan Noguerols García. Regidor de Cultura de Polinyà de Xúquer Antoni Furió Diego. Secretari Permanent l'Assemblea d'Història de la Ribera Eduard Josep Gay Gay. Secretari Local de la XX Assemblea de la Ribera
	17:30	Conferència inaugural Joan Aliaga. Pintures i pintors d'època gòtica a la Ribera
	18:15	Vi d'honor

Taula 1:	Moderador: Vicent Giménez Chornet
19:00	Adrià Besó Ros La Casa Tabio de Catadau. Una valoració històric-artística.
19:15	Alejandro Villar Torres Benimodo. Eix vertebral de la trajectòria internacional de Rafael Armengol
19:30	Andrés Felici Castell Imatges d'un venerable guassuarenc: Agustín Antonio Pascual (1607-1691)
19:45	Aureliano J. Lairon Pla Ermites i santuaris de la Ribera del Xúquer. Espais de la devoció popular
20:00	Enric Olivares Torres "El sòcol de l'antiga capella de la Troballa d'Algemés. Anàlisi d'un conjunt ceràmic dedicat al culte a la Mare de Déu de la Salut"
20:15	Joan Alepuz Chelet Fonedors de campanes a la Ribera del Xúquer (segles XVII al XIX)
20:30	Salvador Comes Hernández Ximo Roca, un mestre vitraller a la Ribera del Xúquer.
20:45	María Consuelo Galbis Escandell Mossen Ibàñez Rixo a l'Arxiu Parroquial de Gavarda: el miracle de Sant Antoni.

DISSABTE 11 DE NOVEMBRE

Taula 2	Moderador: Aurelià Lairón
9:30	Joan Ferrús Vanaclocha Taullelleria de Sollana. Segles XIX, XX i XXI
9:45	Josep Enric Mut Ruiz Pintors de Guadassuar del segle XX: Ismael García, Felipe Santamants i Salvador Ribes
10:00	Rafael López Andrada Restauració d'obres d'art en l'església de Benimodo
10:15	Ramon Estarlich – Marina Estarlich Artistes i músics antellans
10:30	Ramon Estarlich – Marina Estarlich

10:45 El patrimoni cultural d'Antella
Valerià Benetó Ferrando
Benetó, un artista dissortat

11:00 PAUSA CAFÉ

Taula 3 Modera: Salvador Vercher

11:30 Vicent Peris de Sales
L'art sentit. Celedonio Jiménez 1925-1998. El compromís individual formador d'ambient artístic local.

11:45 Vicent Sanxis Martínez
Notes biogràfiques de Vicent Armiñana Catala

12:00 Vicente Gabriel Pascual Montell – Vicent Pons Alòs
La construcció de l'església de Sumacarcer en el segle XVIII. Un exemple representatiu de l'arquitectura barroca valenciana

12:15 Víctor Rey Calatayud
Fotografia 360 i models 3D per a l'estudi de les ermites de la Ribera.

12:30 Joan B. Boïls Ibiza
Juan Cuevas, mestre de capella de Guadassuar. Revisió i reconstrucció biogràfica

12:45 Francesc Beltran López
Els noms antics dels carrers i places de la vila de Benifaió: una aproximació gràfica i documental

TAULA 4 MODERA : Marina Estarlich

13:00 Mari Carmen Cano Rossi – Julia Campon Gonzalvo
Característiques de l'Heràldica municipal a la Ribera

13:15 Mateu Rodrigo Lizondo
Un llibre de notes de l'arabista Julià Ribera (Saragossa, 1892)

13:30 PRESENTACIÓ LLIBRE. Abel Soler
El nom dels pobles valencians. Orige i significat

13:45 PRESENTACIÓ LLIBRE. Ramón Vicent .
L'exili republicà castellanenc

14:00 DINAR

TAULA 5 MODERA : Pau Armengol

17:00 Dario Pérez Vidal
El poblat ibèric de la Creueta Alta (Antella)

17:15 Esperança Huguet Enguita
Menjar i beure al centre de la Ribera Alta en l'època romana: estudi funcional i crono-tipològic de la ceràmica de l'Alteró de la Sènia (Benimodo)

17:30 Maria Clausi Sifre
Fumerals de rajola al terme municipal d'Alzira

- 17:45 Josepa Cortés – Manuel Lanusse – Salvador Vercher
Els segells dels consells municipals de la Ribera del Xúquer al segle XIV i XV
- 18:00 Frederic Aparici Romero
Conflictes Jurisdiccional a la tardor medieval (Benimodo 1479)

18:15 PAUSA CAFÉ

TAULA 6 MODERA : Salvador Comes Hernández

- 18:30 Joan Josep Conejero Noguera
Antella, un topònim medieval
- 18:45 José Tébar Gómez
“Per haver algunes provisions profitoses e necessàries a la dita universitat”:
les relacions diplomàtiques d'Alzira a l'hivern del tres-cents.
- 19:00 Luís Galán Campos
Carrosa de Vilaragut i la Baronia de Corbera (1380-1423)
- 19:15 Salvador Vercher Lletí
Rituals, gestos i jurament. Les preses de possessió senyorials a la Ribera del
Xúquer (segles XIV i XV)

TAULA 7 MODERA : Eduard Josep Gay Gay

- 19:30 Sandra Bernabeu Borja
Alzira, l'interregne i la política conciliadora de Ferran I
- 19:45 Vicent Giménez Chornet i María Luisa Ribes Valiente.
La dona com a gestora i transmissora de béns patrimonials al segle XV. El
contracte matrimonial de la senyoria d'Alcasser i Gavarda
- 20:00 Francisco Prieto Chorro
El breviar d'amor: Una aproximació a una joia de l'art medieval.
- 20:15 Enric Marí García
Els Falcó de Balaochaga. Primers barons de Benifaió
- 20:30 José Manuel Fernández Ros
Tendències immigratòries a llarg termini en Carcaixent (segles XVII – XVIII)
- 20:45 Pere Damià Garzón Serrano
Antroponímia dels repobladors del territori del castell de Cullera a mitjan
del segle XIII.

DIUMENGE 12 DE NOVEMBRE

TAULA 8 MODERA : Pablo Clari Hidalgo

- 9:00 Vicent M. Garés Timor – Valerià Benetó Ferrando
L'alta societat morisca valenciana: Els Amira i Sartay de la Valfarta
- 9:15 Vicent M. Garés Timor – Valerià Benetó Ferrando
L'alta societat morisca valenciana: Els Asquer i els Sabba de les baronies
d'Alberic
- 9:30 Vicente Sanz Viñuelas
De ciutadans a generosos. Els Bonavida. Ascens d'un llinatge a la vila de
Llombai.
- 9:45 Federico Verdet Gómez

- Enrique Llobregat Valaguer, naturista libertario.
10:15 Joan Català Cebrià
La Taronja i la Pobla Llarga. Retrospectiva i homenatge.
10:30 Joaquim Anyó Oliver
Les eleccions legislatives de 1903 al districte d'Alzira: Els candidats.

10:45 PAUSA CAFÉ

TAULA 9 MODERA : Eduard Josep Gay Gay

- 11:00 Josep Felip Gadea Fernández
Contraban, impagaments, multes, prevaricació i malversació a Benimodo (1808-1823)
11:45 Juan Lorenzo Benaches Borrás
La societat Cooperativa de Sollana (1887-1931)
12:00 Maria Clausi Sifre
Els ponts de la vieta del trenet de Carcaixent – Dènia als termes d'Alzira i Carcaixent.
12:15 Maria Dolores Furió Orba
Estructures i sistemes artesanals per a la confecció de la seda.
12:30 Vicent Jorge Perpiña
La polèmica polític-musical en la plaça de la República... Real. 1932
12:45 Vicente Ferrer Perez
L'Epidèmia del còlera de 1834 a la Ribera.
13:00 Dani Estornell Martínez
El conveni polític de Castelló de 1917
13:15 ACTE DE CLOENDA
Notificació de la seu de la XXI Assemblea d'Història de la Ribera.

XX Assemble d'Historia de la Ribera. Polinyà de Xúquer, del 10 al 12 de novembre del 2023
polinya.ahistoria.org

Resums

Contingut

ADRIÀ BESÓ ROS.....	13
LA CASA TABIO DE CATADAU. INFORME HISTÓRICO-ARTÍSTICO DE RESTAURACIÓN	13
ALEJANDRO VILLAR TORRES	14
BENIMODO. EIX VERTEBRAL DE LA TRAJECTÒRIA INTERNACIONAL DE RAFAEL ARMENGOL	14
ANDRÉS FELICI CASTELL.....	15
IMATGES D'UN VENERABLE GUADASSUARENC: AGUSTÍN ANTONIO PASCUAL (1607-1691).....	15
AURELIANO J. LAIRÓN PLA.....	16
ERMITES I SANTUARIS DE LA RIBERA DEL XÚQUER. ESPAIS DE LA DEVOCIÓ POPULAR.....	16
ENRIC OLIVARES TORRES	17
EL SÒCOL DE L'ANTIGA CAPELLA DE LA TROBALLA D'ALGEMESÍ. ANÀLISI D'UN CONJUNT CERÀMIC DEDICAT AL CULTE A LA MARE DE DÉU DE LA SALUT, OBRA DEL MESTRE DE NOGUERA	17
JOAN ALEPUZ CHELET	18
FONEDORS DE CAMPANES A LA RIBERA DEL XÚQUER (SEGLES XVII AL XIX).....	18
SALVADOR COMES HERNÁNDEZ.....	19
XIMO ROCA, UN MESTRE VITRALLER A LA RIBERA DEL XÚQUER	19
MARÍA CONSUELO GALBIS ESCANDELL	20
MOSSEN IBÁÑEZ RIZO A L'ARXIU PARROQUIAL DE GABARDA: EL MIRACLE DE SANT ANTONI	20
JOAN FERRÚS VANACLOCHA.....	21
TAULELLERIA DE SOLLANA I EL ROMANÍ. SEGLES XVIII-XXI. UN PATRIMONI PER DESCOBRIR.....	21
JOSEP ENRIC MUT RUIZ	22
PINTORS DE GUADASSUAR DEL SEGLE XX: ISMAEL GARCIA, SANTAMANS I RIBES VILLALBA.....	22
RAFAEL LÓPEZ ANDRADA.....	23
RESTAURACIÓ D'OBRES D'ART EN L'ESGLÉSIA DE BENIMODO.....	23
RAMÓN ESTARLICH – MARINA ESTARLICH	24
RESTAURACIÓ D'OBRES D'ART A L'ESGLÉSIA DE BENIMODO	24
ARTISTES I MÚSICS ANTELLANS.....	24
VALERIÀ BENETÓ.....	25
ALBERTO BENETÓ UN ARTISTA DISSORTAT	25
VICENT PERIS DE SALES.....	26

L'ART SENTIT. CELEDONIO JIMÉNEZ 1925-1998. EL COMPROMÍS INDIVIDUAL FORMADOR D'AMBIENT ARTÍSTIC LOCAL.....	26
VICENT SANXIS MARTÍNEZ.....	27
NOTES BIOGRÀFIQUES DE VICENT ARMIÑANA CATALÀ	27
VICENTE GABRIEL PASCUAL MONTELL I VICENT PONS ALÓS.	28
LA CONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA DE SUMACÀRCER EN EL SEGLE XVIII. UN EXEMPLE REPRESENTATIU DE L'ARQUITECTURA BARROCA VALENCIANA.	28
VÍCTOR REY CALATAYUD	29
“FOTOGRAFIA 360 I MODELS 3D PER A L'ESTUDI HISTÒRIC I ARQUITECTÒNIC DE LES ERMITES DE LA RIBERA”	29
JOAN B. BOÏLS	30
JUAN CUEVAS, MESTRE DE CAPELLA DE GUADASSUAR. REVISIÓ I RECONSTRUCCIÓ BIOGRÀFICA.	30
FRANCESC BELTRAN I LÓPEZ.....	31
ELS NOMS ANTICS DELS CARRERS I PLACES DE LA VILA DE BENIFAIÓ: UNA APROXIMACIÓ GRÀFICA I DOCUMENTAL.....	31
JÚLIA CAMPÓN GONZALVO I CARMEN CANO ROSSI.	32
CARACTERÍSTIQUES DE L'HERÀLDICA MUNICIPAL DE LA RIBERA.....	32
MATEU RODRIGO LIZONDO.....	33
UN LLIBRE DE NOTES DE L'ARABISTA JULIÀ RIBERA (SARAGOSSA, 1892)	33
JOSÉ ANTONIO CABALLERO MACHÍ.....	34
QUARANTA-CINC ANYS DE SOCARRATS I CERÀMICA A UN TALLER D'ART ALGEMESINENC. MARIA DEL CARMEN MACHÍ FERRIS I LUÍS MANUEL CABALLERO JIMÉNEZ.....	34
DARIO PÉREZ VIDAL	35
EL POBLAT IBÈRIC DE LA CREUETA ALTA (ANTELLA).....	35
ESPERANÇA HUGUET ENGUITA.....	37
MENJAR I BEURE AL CENTRE DE LA RIBERA EN L'ÈPOCA ROMANA: ESTUDI FUNCIONAL I CRONOTIPOLOGIC DE LA CERÀMICA DE L'ALTERÓ DE LA SÈNIA (BENIMODO).....	37
MARÍA CLAUSI SIFRE.....	39
FUMERALS DE RAJOLA AL TERME MUNICIPAL D'ALZIRA.	39
JOSEPA CORTÉS, MANUEL LANUSSE I SALVADOR VERCHER.	40
“ELS SEGELLS DELS CONSELLS MUNICIPALS DE LA RIBERA DEL XÚQUER (SEGLES XIV-XV)”	40
FREDERIC APARICI ROMERO	41
CONFLICTES JURISDICCIONALS A LA TARDOR MEDIEVAL (BENIMODO 1479).....	41
JOAN JOSEP CONEJERO NOGUERA.....	42

“ANTELLA, UN TOPÒNIM MEDIEVAL”	42
JOSÉ TÉBAR GÓMEZ.....	43
“PER HAVER ALCUNES PROVISIONS PROFIToses E NECESÀRIES A LA DITA UNIVERSITAT”: LES RE-LACIONS DIPLOMÀTIQUES D’ALZIRA A L’HIVERN DEL TRES-CENTS.....	43
LUIS GALAN CAMPOS.....	44
"CARROSA DE VILARAGUT I LA BARONIA DE CORBERA (1380-1423)".	44
SALVADOR VERCHER LLETÍ.....	45
RITUALS, GESTOS I JURAMENTS. LES PRESES DE POSSESSIÓ SENYORIALS A LA RIBERA DEL XÚQUER. (SEGLES XIV-XV)	45
SANDRA BERNABEU BORJA (UNIVERSITAT DE VALÈNCIA)	46
ALZIRA, L’INTERREGNE I LA POLÍTICA RECONCILIADORA DE FERRAN I	46
VICENT GIMÉNEZ CHORNET I MARIA LUISA RIBES VALIENTE	47
LA DONA COM A GESTORA I TRANSMISSORA DE BÉNS PATRIMONIALS AL SEGLE XV. EL CONTRACTE MATRIMONIAL DE LA SENYORIA D’ALCOSSER I GAVARDA.....	47
FRANCISCO PRIETO-CHORRO.....	48
EL <i>BREVIARI D’AMOR</i> : UNA APROXIMACIÓ A UNA JOIA DE L’ART MEDIEVAL.....	48
ENRIC MARÍ GARCIA	49
ELS FALCÓ DE BELAOCHAGA. PRIMERS BARONS DE BENIFAIÓ	49
JOSÉ MANUEL FERNÁNDEZ ROS.	50
TENDÈNCIES IMMIGRATÒRIES A LLARG TERMINI EN CARCAIXENT (SEGLES XVII I XVIII).	50
PERE DAMIÀ GARZÓN SERRANO	51
ANTROPONÍMIA DELS PRIMERS REPOBLADORS DEL TERME DEL CASTELL DE CULLERA (RESUM)	51
VICENT M. GARÉS TIMOR I VALERIÀ BENETÓ FERRANDO	52
“L’ALTA SOCIETAT MORISCA VALENCIANA: ELS AMIRA I SARTALL DE LA VALLFARTA	52
VALERIÀ BENETÓ FERRANDO I VICENT M. GARÉS TIMOR	53
“L’ALTA SOCIETAT MORISCA VALENCIANA: ELS ASQUER I ELS SABBA DE LES BARONIES D’ALBERIC”	53
VICENTE SANZ VIÑUELAS.....	54
JOSÉ ORTIZ SANZ I EL LLOMBAI DE FINALS DEL SEGLE XIX	54
FEDERICO VERDET GÓMEZ	55
ENRIQUE LLOBREGAT BALAGUER, NATURISTA LIBERTARIO.....	55
JOAN CATALÀ CEBRIÀ.....	56
LA TARONJA I LA POBLA LLARGA. RETROSPECTIVA I HOMENATGE	56
JOAQUIM ANYÓ OLIVER.....	57

LES ELECCIONS LEGISLATIVES DE 1903 AL DISTRICTE D'ALZIRA: ELS CANDIDATS.....	57
JOSEP FELIP GADEA FERNÁNDEZ.....	58
CONTRABAN, IMPAGAMENTS, MULTES, PREVARICACIÓ I MALVERSACIÓ A BENIMODO (1808-1823).....	58
JUAN LORENZO BENACHES BORRÁS.....	59
LA SOCIETAT COOPERATIVA OBRERA DE SOLLANA (1887-1931).....	59
MARÍA CLAUSI SIFRE. ARQUEÒLOGA.....	60
ELS PONTS DE LA VIETA DEL TRENET CARCAIXENT – DÈNIA ALS TERMES D'ALZIRA I CARCAIXENT.....	60
MARIA DOLORES FURIÓ ORBA.....	61
ESTRUCTURES I SISTEMES ARTESANALS PER A LA CONFECCIÓ DE LA SEDA.....	61
VICENT JORGE PERPIÑÁ.....	62
LA POLÈMIDA POLITICO-MUSICAL EN LA PLAÇA DE LA REPÚBLICA. REAL 1932.....	62
VICENTE FERRER PÉREZ.....	63
L'EPIDÈMIA DEL CÒLERA DE 1834 A LA RIBERA.....	63
DANI ESTORNELL MARTÍNEZ.....	64
UN CONVENI POLÍTIC PRIVAT PER AL REPARTIMENT DE CÀRRECS MUNICIPALS A CASTELLÒ.....	64
PABLO CÓRDOBA BORRÀS.....	65

ADRIÀ BESÓ ROS

LA CASA TABIO DE CATADAU. INFORME HISTÓRICO-ARTÍSTICO DE RESTAURACIÓN

La Casa Tabio de Catadau és un immoble catalogat com a Bé de Rellevància Local. Per això, a l'hora d'escometre la seua restauració, resulta preceptiva l'elaboració d'un informe on s'analitzen i es descriuen els elements i continguts artístics del bé en el seu context històric, tant originaris com incorporats al llarg de la seua evolució històrica, amb l'objectiu de determinar els valors patrimonials susceptibles de ser protegits, que a tal efecte hem realitzat.

Aquest informe s'ha elaborat d'acord amb la metodologia pròpia de la història de l'art, on s'aborda el context històric que va donar origen a la casa, construïda a principis del segle XIX per una família acomodada, relacionada amb la cria del cuc de seda, a la qual es dedica l'última planta. Es descriuen l'edifici i els diferents espais; s'estudien i valoren els elements artístics i decoratius, entre els quals destaquen un valuós conjunt de peces de ceràmica arquitectònica en sèrie, moltes de les quals són models inèdits. Finalment, es realitza un dictamen on es determinen els valors principals del conjunt i es formula una proposta de conservació.

A més de complir el paper encomanat en els processos de restauració, la publicació d'aquesta mena de treballs de recerca aplicada a la tutela dels béns culturals permet posar en comú elements propis de les arts decoratives o aplicades d'espais interiors -que, si no fóra d'aquesta manera, no serien coneguts-, que poden servir per a actualitzar i acréixer els diferents repertoris que s'han anat publicant. També possibilita el coneixement i la difusió d'un exemple destacat de casa amb cambra sedera; una tipologia arquitectònica bastant difosa en les diferents localitats de la Ribera Alta.

PARAULES CLAU:

Informe històric-artístic; arquitectura popular; restauració; sericultura; arts aplicades; ceràmica arquitectònica; patrimoni cultural.

ALEJANDRO VILLAR TORRES

BENIMODO. EIX VERTEBRAL DE LA TRAJECTÒRIA INTERNACIONAL DE RAFAEL ARMENGOL

Rafael Armengol (Benimodo, 1940) és un dels artistes més significatius de l'art contemporani espanyol per la seua connexió amb les avantguardes internacionals en el context repressiu del franquisme i amb capítols encara inèdits de la seua projecció internacional en els anys setanta i huitanta. El present treball pretén revisar la seua trajectòria prenent com a nucli fonamental la seua ciutat Benimodo. El lloc i el moment del naixement de Rafael Armengol marquen el desenvolupament de la personalitat i la vida de l'artista. Aquesta població és crucial en la seua vida i en la seua obra. No és només un escenari amb un context social i familiar concloent, és un mitjà que determina la seua identitat i una visió peculiar de la realitat a la qual Rafael Armengol s'enfronta des de l'amor al territori i a la família però amb desitjos de canvi i inquietuds ideològiques transgressores en una tensió fecunda que es ramifica en la seua trajectòria com a artista i activista polític i cultural.

Per això, aquesta investigació pretén situar en el centre de l'anàlisi de la seua obra la imbricació emocional, estètica i cultural entre Benimodo i Rafael Armengol des dels seus anys com a alumne de l'Escola Nacional fins a la seua consagració com a artista internacional.

En aqueix trajecte vital, es creua amb escenaris, paisatges i personatges vinculats a Benimodo que són fonamentals en la seua obra. Amb ell repassem la vida quotidiana a Benimodo, des del sistema educatiu en el franquisme fins al seu activisme polític durant la transició, que el converteixen en el primer regidor de cultura de la democràcia. Però a més Benimodo, els seus paisatges, la seua horta, codificada en clau d'avantguarda hiperrealista i amb la seua tècnica única, consagra a l'artista com un dels pocs espanyols que exposen a nivell internacional al Canadà, Nova York o Londres.

FONTS. A més de les fonts bibliogràfiques contextuals i monogràfiques, recorrem a l'arxivament fotogràfic i documental de l'artista, que acarem amb buidatge d'hemeroteca i consultes a l'arxiu de Benimodo. A més per als estudis del context de la postguerra acudim a Parells Portal d'Arxius Espanyols . Així mateix, les fonts orals amb entrevistes a l'artista, els seus companys i comissaris són fonamentals. I com a part inèdita, l'anàlisi de les seues exposicions internacionals encara no estudiades en la seua magnitud en les monografies realitzades fins ara.

IMPORTÀNCIA I SIGNIFICACIÓ DEL TEMA EN LA HISTÒRIA LOCAL/COMARCAL. Aquesta investigació aporta una mirada inèdita a la trajectòria de Rafael Armengol, subratllant la seua contribució a la cultura de la Ribera, com a mestre de mestres, al compromís polític per la democràcia i a l'art internacional, des del seu mitjà més pròxim i natural que és Benimodo.

ANDRÉS FELICI CASTELL

IMATGES D'UN VENERABLE GUADASSUARENC: AGUSTÍN ANTONIO PASCUAL (1607-1691)

El venerable Agustín Antonio Pascual (1607-1691) és un dels fills il·lustres de la localitat riberenca de Guadassuar. Religiós de l'ordre dels agustins, va ser prior de diversos convents com el d'Aigües Vives de Carcaixent, el de Sant Sebastià de Xàtiva o el de Sant Agustí de València, aplegant a ser provincial. Encara que hui en dia és una figura pràcticament oblidada i la seua memòria perviu quasi exclusivament per l'existència d'un carrer a la seua població natal, durant la seua vida i poc després de la seua mort va ser una persona molt rellevant especialment dins del món de l'Església, fins al punt de tindre intenció d'elevant-lo als altars. Això va fer que es crearen diverses imatges del religiós per tal de perdurar la seua memòria i difondre un possible culte, les quals seran estudiades i analitzades en aquest treball.

AURELIANO J. LAIRÓN PLA

ERMITES I SANTUARIS DE LA RIBERA DEL XÚQUER. ESPAIS DE LA DEVOCIÓ POPULAR.

Al llarg de la història i, sobretot, arran de la conquesta de Jaume I i de la incorporació de les nostres terres a la civilització cristianooccidental, es van alçar a les terres valencianes i, per tant també a la nostra comarca, una sèrie d'ermitoris on els devots -de vegades particulars i altres agrupats en col·lectius (confraries, etc...)- donaren culte a la imatge o imatges que les patrocinaran.

Són molt escassos els pobles de la Ribera que no compten amb alguna ermita alçada al cim d'una muntanya, a la vora d'un camí o al cor d'alguna de les nostres localitats, dedicades a la Mare de Déu (baix una determinada advocació), a un Crucificat (també sota alguna advocació pròpia) o a algun sant o santes.

En eixos edificis -espais per a la religiositat popular-, la majoria de dimensions reduïdes, es va venerar a un intercessor, i devots i devotes, veïnes i veïns, organitzaven i celebraven cultes: misses, rogatives, novenes, etc... que solien culminar en una processó i amb el cant d'uns gojos. Al voltant de les ermites, cas, per exemple, de la de Sant Bernabeu, en Benicull, se celebrà fins i tot un porrat.

Alguns d'eixos ermitoris esdevingueren, per l'especial protagonisme aconseguit per les seues titulars: cas de Cullera i Alzira, amb la Verge del Castell i la Mare de Déu del Lluch, les seues patrones, en vertaders santuaris.

En la present comunicació tractem de les ermites i santuaris riberencs, de les seues respectives advocacions i del culte que en les mateixes oferiren els nostres avantpassats.

ENRIC OLIVARES TORRES

EL SÒCOL DE L'ANTIGA CAPELLA DE LA TROBALLA D'ALGEMESÍ. ANÀLISI D'UN CONJUNT CERÀMIC DEDICAT AL CULTE A LA MARE DE DÉU DE LA SALUT, OBRA DEL MESTRE DE NOGUERA

Cap al voltant de 1775 i 1785 aproximadament, l'antiga capella de la Troballa d'Algemesí es va veure ornamentada amb un exquisit sòcol ceràmic en el qual es representaven alguns dels miracles més coneguts protagonitzats per la Mare de Déu de la Salut, patrona de la població. Precisament, en el lloc on la llegenda centenària recordava que havia sigut trobada la imatge sagrada. La pintura, procedent molt probablement de la fàbrica de Mossén Femares de València, presentava una factura de gran qualitat, pròpia d'un període de maduresa estilística de l'estètica rococó predominant llavors i que hui en dia, gràcies a aquest estudi, podem atribuir a la mà de l'anomenat Mestre de Noguera.

Després de la guerra civil, l'antiga capella de la Troballa fou enderrocada i el conjunt ceràmic que la decorava va córrer una sort diversa. Una bona part es va salvar fragmentàriament de la destrossa ocasionada durant el conflicte gràcies a l'aparellador municipal Antoni Poblador Aliaga. La resta es va destruir en el desmuntatge. La fortuna que va córrer allò que es va poder conservar no fou tampoc molt gran i romangué arraconada i en caixes durant dècades.

Amb el bastiment de la nova capella de la Troballa en 1947, tot coincidint amb la commemoració del VII Centenari de la Troballa de la Mare de Déu de la Salut, l'edifici neorromànic dissenyat per l'arquitecte Segura de Lago i articulat en el seu interior mitjançant arcs diafragma, va prescindir de l'antiga decoració ceràmica que temps abans l'havia ornamentat.

Dècades després, una part del que es va conservar es va muntar a l'església parroquial de Sant Jaume d'Algemesí. Es tracta dels plafons amb la imatge de la Mare de Déu, sant Joaquim i santa Anna i dues representacions de les letanies lauretanes: la torre i el pou.

Una altra part es pot contemplar, des de l'any 2006, en el Museu Valencià de la Festa. Concretament, els plafons relatius als miracles del tir de la Germania, el miracle de la pesta i els miracles del retorn i de l'oli, aquest dos últims parcialment. El muntatge i exhibició d'aquestes parts fou deguda a l'exposició inaugurada al Museu per a les festes de setembre del 2006 que, davall el títol *Mare de Déu, presència i tradició*, organitzaren els festers del Barri del carrer Muntanya al voltant d'una sèrie de representacions marianes conservades a Algemesí.

A banda de totes elles, una altra part del conjunt, malauradament la més incompleta, encara es troba guardada en caixes al mateix museu a l'espera d'una solució més digna. Són els plafons relatius a les letanies lauretanes, l'episodi del trasllat i el miracle de la invocació.

En el present article volem posar de relleu la qualitat artística del conjunt ceràmic, així com la rellevància del seu autor, oferint al mateix temps una relació entre els diferents episodis representats i les fonts literàries en les quals va beure. D'altra banda, també es proposa la possibilitat de la seua restauració, muntatge i instal·lació en un espai adient i en condicions per a gaudi de tots els algemesinencs.

JOAN ALEPUZ CHELET

FONEDORS DE CAMPANES A LA RIBERA DEL XÚQUER (SEGLES XVII AL XIX).

Les campanes han estat presents al paisatge sonor dels pobles i ciutats de la Ribera des de ben antic. Per fer-ne ús d'aquestes era necessari que els fonedors de campanes es desplaçaren fins a les diverses localitats per oferir el seu treball. El registre i estudi de les campanes d'aquesta zona ha permés identificar en molts casos els fonedors que durant segles treballaren en la zona, tasca completada en algunes en alguns casos amb la documentació d'arxiu. L'objectiu d'aquesta comunicació és estudiar la producció dels fonedors actius en aquestes comarques entre els segles XVII i XIX.

La metodologia fonamentalment ha estat centrada en el treball de camp als diversos campanars de la zona, així com en la consulta de la bibliografia local i també la documentació d'arxiu. Així, s'han identificat un bon nombre de fonedors de campanes, especialment entre els segles XVII i XIX, entre els quals destaquen els membres d'algunes de les nissagues més famoses del nostre territori.

No obstant això, la destrucció dels arxius, refosa i desaparició de campanes al llarg dels segles i el fet que no tots els fonedors signaren les peces foses, ens limita el coneixement del conjunt de Mestres campaners actius en aquest territori.

Amb tot, aquesta comunicació pretén rescatar la memòria d'uns artífexs desconeguts per a la major part de la població, el treball dels quals continua ressonant dia a dia en els pobles de la Ribera del Xúquer com a part fonamental del seu paisatge sonor.

SALVADOR COMES HERNÁNDEZ

XIMO ROCA, UN MESTRE VITRALLER A LA RIBERA DEL XÚQUER

Ximo Roca i Soria es nascut en 1950 a Carlet (Ribera Alta del Xúquer). Els seus pares dirigien un taller de costura amb producció orientat a una clientela tanta femenina com masculina. Des de sempre va estar immers en un ambient abocat a l'obra "*ben feta*": formes, matèries, textures, color...etc. Va estudiar el batxillerat fins que en 1966 s'incorpora com a "*meritori*" al departament de direcció d'una fabrica de vidre buit (Vidres La Rosa) i és allí on es desperta la passió pel vidre que ha animat tota la seua trajectòria vital.

Passa tant pels sectors administratius com tècnics i productius. Fins a 1983 roman lligat a fondre el vidre i així adquireix amplis coneixements de la matèria tant a nivell tècnic com estètic, no sols de la producció normalitzada en la fosa sinó també de les corrents històrica i competencials del moment. Composicions (vidre incolor i policrom), fosa (forns de fosa contínua i forns de cresols), mètodes de treball (bufat a boca, estiratge, premsatge, automatismes, centrifugat, treball a l'aire, talla i gravat, esmaltat, daurat i platejat, treballs a l'àcid...).

En aquell període es produeix l'extinció de la vidrieria a causa d'unes fortes riuades que inundeu i arrasen per complet les instal·lacions. La propietat, mancat de suport institucional, a més d'altres de caràcter personal, optà per la liquidació de les instal·lacions deixant sense treball a una plantilla de més de cent vidriers.

Aleshores, en l'any 1983 Ximo Roca inicià estudis a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics a València. En 1988 obté el Grau en Arts Aplicades en l'Especialitat de Vidrieres Artístiques.

És a la fi d'eixe mateix any quan arranca el projecte de creació d'un Taller de Disseny i Producció de Vitalls d'Art que, amb el pas del temps es va consolidant com a referent de l'especialitat tant a nivell nacional com internacional i que en l'actualitat segueix el seu fill Ximo Roca i Bosch.

Des de sempre i paral·lelament a la seua activitat creativa, Ximo Roca ha desenvolupat una intensa tasca d'estudi, promoció i divulgació del vidre com a matèria d'art en tots aquells fòrums i encontres: Exposicions, Conferències, publicacions en revistes Tècniques i Divulgatives, Promoció i Direcció de Tallers Didàctics, Assistència i participació en Jornades i Seminaris tant tècnics com artístics.

En l'any 1989 fou seleccionat per participar en el "IIè Saló International du Vitrail" amb obra expositiva en Chartres (Vall del Loira) i i Nimes (L'Occitània) /França). En 2001 mostrà la seva obra en l'Exposició "*La Vidriera Espanyola del Gòtic al segle XXI*", a la Fundació Santander Central Hispà (Madrid). En 2008 va realitzar una exposició individual titulada "*Més que Vidre*" a la sala La Llotgeta de València a la seu de l'antiga CAM.

La seua àmplia obra, tant de temàtica civil com religiosa, es troba en poder de particulars i entitats públiques, tant civils com religioses.

En Ximo Roca s'uneixen tant la faceta de creació d'obra contemporània com la seua vessant com a restaurador i conservador de vitalls històrics: Així destaquen especialment els treballs realitzats a la Catedral de Castelló de la Plana (conjunt de vitalls de la signatura Maumejean de Madrid. La restauració efectuada a la Basílica de Santa Maria a Morella (Els Ports-Castelló), així com també, les dues rosasses de finals del XIX a la Parròquia de Ntra. Sra. de l'Assumpció a Dénia (Marina Alta). o els singulars Vitalls dels Germans Amigó (segle XIX) a la Parròquia de la Verge del Remei.

MARÍA CONSUELO GALBIS ESCANDELL

MOSSEN IBÁÑEZ RIZO A L'ARXIU PARROQUIAL DE GABARDA: EL MIRACLE DE SANT ANTONI

Propòsit

Tenim dues possibilitats:

- 1- Parlar del miracle que sant Antoni va fer a Antella, com està escrit, com ho contava la neta (i en general el poble de Gavarda) i com apareix al romanç de sant Antoni, dins de la part de miscel·lània.
- 2- Parlar de la literatura i la forma d'escriure de Mossèn Ibàñez Rizo, redactor "literari" de l'arxiu parroquial de Gavarda a principis del segle XX, doncs crida molt l'atenció de com està redactat tot allò que va escriure. Sé que no és suficient per a la part monogràfica, però ho puc re-escriure, o fins i tot fer un mix entre les dues parts.

De la primera part, ja tinc prou escrit, de la segona s'hauria de reescriure

Metodologia

El projecte naix a 2014, quan buscava informació per una comunicació sobre les festes de dit sant. Allà aparegué el miracle redactat pel rector de l'època. Podem dir doncs que és un treball que comença buscant a l'arxiu i continua per una entrevista a la besneta de la protagonista, la recerca de fons documentals en què apareix (llibres, webs, notícies, discografia, etc.) i acaba amb unes conclusions.

Troballes significatives

Com en tota la tradició oral, hi ha una part basada en fets reals i d'altra que busca l'atenció de l'oient, de vegades buscant l'humor, de vegades buscant la rima del romanç. Forma part del patrimoni oral valencià, de rivalitat amb els pobles veïns...

Hem trobat una notícia en premsa que parla del que podria ser altre miracle del sant (en investigació encara)

Limitacions

Sols tenim constància d'un parell de notícies que fan referència dels miracles del sant. Falta documentació per tal de comprovar la resta. Pot ser el treball no és massa acadèmic, però considerem que és necessari, a nivell acadèmic, registrar el que tenim. La tradició oral i la relació amb la realitat viscuda és important per conèixer una comarca com la nostra.

Implicació de la investigació

Com hem dit més amunt, considerem necessari exemplificar, amb aquest cas, com evoluciona la tradició oral, com la tradició oral està viva i pot evolucionar

Originalitat o valor

S'ha parlat, escrit i cantat molt sobre el benvolgut Antoni Abat, però per la nostra part, aportem una nova mirada al detall de com evoluciona i versiona la tradició oral

JOAN FERRÚS VANACLOCHA

TAULELLERIA DE SOLLANA I EL ROMANÍ. SEGLES XVIII-XXI. UN PATRIMONI PER DESCOBRIR.

Entenem la taulelleria com una part important del patrimoni artístic integrat a la vegada dins del patrimoni cultural d'un poble. El projecte inicial d'este estudi era la catalogació de la taulelleria devocional de Sollana i el Romaní, però a mesura que avançàvem en les investigacions vam observar que hi havia altres manifestacions artístiques sobre taulell que no estaven lligades precisament al devocionari popular, és per això que ampliarem el nostre camp d'estudi amb altres mostres ceràmiques que tractarem. Posats en la tasca, hem pogut descobrir que també a Sollana tenim un gran artista creatiu que no solament ens ha llegat diverses mostres del seu treball en la taulelleria sinó que a més a més desenvolupà durant tota la seua vida una faceta creativa que mereixia ser també reconeguda i ressenyada, així doncs el treball el distribuïrem en els següents apartats:

- 1 Consideracions generals sobre la taulelleria i plantejament inicial.
2. Taulelleria devocional de Sollana i el Romaní. Segles XVIII-XXI. Un patrimoni per descobrir.
Farem un repàs de les diverses manifestacions artístiques devocionals a Sollana, la majoria a l'interior de les cases, en l'àmbit privat, les més antigues, dos de les quals són del s. XVIII, unes poques del XIX, la majoria del segle XX i algunes més del XXI. Cadascuna d'elles amb una fitxa, explicació del plafó, iconografia i context.
3. Altres mostres de taulelleria a Sollana i el Romaní:
Presentarem altres mostres no lligades al devocionari religiós: algunes interiors com paisatges, bodegons, floreres, escenes costumistes i la majoria exteriors: escenes costumistes, plaques de places i carrers, retolacions d'edificis i espais, números de casa, *manzana*, assegurança d'incendis, dedicatòries, recreació històrica, volades de balcons, brancals de cases, taulells de mostra en edificis públics i en l'àmbit privat, etc...
4. Santi Cañamás Claver, un artista polifacètic de Sollana: apunts biogràfics i mostres del seu treball a Sollana.

Intentarem en el temps fixat, donar una visió global de tot de tots estos aspectes perquè tal i com diem també en la comunicació, la taulelleria de cada poble és tot un món per descobrir.

JOSEP ENRIC MUT RUIZ

PINTORS DE GUADASSUAR DEL SEGLE XX: ISMAEL GARCIA, SANTAMANS I RIBES VILLALBA.

En les comunitats rurals tradicionals difícilment trobarem persones dedicades a l'art, en general, com a activitat principal. Normalment se solia recórrer a artistes contractats, per encarregar-los distintes obres destinades al culte religiós. Al segle XX la possibilitat d'accedir a certs estudis facilita una preparació més tècnica, cosa que possibilitza la professionalització. Això ho podem comprovar en el cas de Guadassuar, en què tres artistes poden viure de la seua producció, que curiosament en els tres és la pintura. Només una dona insinuarà públicament la seua capacitat (1939), però mai es dedicarà a pintar.

En aquesta comunicació, per tant, pretenem difondre l'obra d'aquests autors, més o menys coneguts, a partir del coneixement directe i de les valoracions que sobre ells s'han fet.

Ismael Garcia Alonso (Guadassuar 1935 -), bolcat en el dibuix des dels 14 anys, després de treballar de comercial, es va dedicar professionalment al dibuix i a la pintura, en especial als retrats. El 1969 es va traslladar a Màlaga, amb estudi a Torremolinos, etc. L'any 1975 obri la seua galeria-estudi a Benidorm i, finalment, a Gandia, on continuà el seu treball. La seua obra està repartida, principalment entre particulars, i abasta des del bodegó, el paisatge fins al retrat, tant en dibuix, com en oli o pastel.

Santamans (Felipe Santamans, Guadassuar 1951-) és un pintor de figures, retrats, paisatges, interiors i bodegons, tant pintats a l'oli com amb el pastel, on és una figura rellevant. Als 14 anys va començar a dedicar-se al dibuix i a la pintura. Es formà amb el pastelista Benjamín Suria i, també, a diverses Acadèmies i a l'Escola de Belles Arts.

L'any 1968 coneix el pintor José Espert, d'Alginet, a qui considera el seu mestre. Prompte debuta en una exposició col·lectiva i, prompte, deixa l'oli per a centrar-se en el pastel, per la transparència i la brillantor dels seus colors, així com pel grau de subtilesa que permet en el joc de llums i ombres. Molt reconegut amb el pastel en retrats, nus, conjunts florals, etc. la seua obra està repartida entre particulars d'Europa, Sud-amèrica o els EEUU.

Ribes Villalba (Salvador Ribes Villalba, Guadassuar 1952-2022). Es va formar molt jove en acadèmies, en l'Escola de Belles Arts, i en el cercle de José Espert. A partir de 1967 es professionalitza, amb tota classe de temàtiques i tècniques (oli, aquarel·la, etc.), que després superarà totalment per seguir el seu propi camí. Cap al 2000 decideix expressar-se d'altra manera, també amb quadres de gran format, on exhibeix un gran domini de la perspectiva, del color i de les ombres, etc, tant sobre fusta com sobre llenç, amb tècniques mixtes, acrílic, etc.

La seua obra ha rebut importants premis (Medalles d'Honor del BMW, etc.). Gran participant en els darrers temps en " *la família de la pintura ràpida*", segons les seues paraules, té el gran mèrit d'haver posat en marxa a Guadassuar el Concurs de Pintura Ràpida, que l'Ajuntament ha decidit que porte el seu nom des del 2023.

RAFAEL LÓPEZ ANDRADA

RESTAURACIÓ D'OBRES D'ART EN L'ESGLÉSIA DE BENIMODO

La restauració artística és un procés fonamental per al manteniment del patrimoni material. La conservació i restauració d'obres d'art consisteix en preservar un determinat patrimoni artístic mitjançant un procés de recuperació, protecció i rescat d'aquests béns culturals (pintura, escultura, tapís, ceràmica, moble, edifici...). Aquest procés es dut a terme per a preservar o frenar el deteriorament de la peça, així com per a apropar-la o tornar-la al seu estat original. La restauració també fa que no es perda la qualitat artística del bé cultural.

Prou sovint, els béns culturals necessiten recuperar l'estat que tenien abans, quan foren creats, sense que es perda la seua essència original. El pas del temps va deixant les obres d'art en un estat lamentable que fa que en ocasions la brutícia, un trencament o mutilació de part del cos, els desperfectes ocasionats per l'home o per la presència d'insectes, l'afectació d'humitats o d'inclemències meteorològiques, etc., no deixen veure com cal l'espectacularitat de l'obra o simplement no deixen veure-la com inicialment la va concebre l'artista.

A Benimodo, recentment s'han dut a terme dos importants restauracions d'obres d'art que pertanyen a l'església parroquial de la Puríssima Concepció: una pintura a l'oli sobre llenç obra de Francesc Pons Arnau datada en 1909, que es titula «*Retrat del rector Soria*», i una escultura en fusta policromada amb la imatge de Crist crucificat, d'autor anònim i datada a finals del segle XVII o principis del XVIII.

La salvaguarda del legat cultural de Benimodo és un objectiu prioritari de de la seua Corporació Municipal. La intervenció de restauració d'aquestes dues obres d'art ha estat a iniciativa de l'Ajuntament de Benimodo. Juntament a aquestes peces, el consistori ha pogut recuperar, ampliar i posar en valor altres obres d'art i béns culturals que fan ressaltar el patrimoni local i la riquesa cultural que atresora Benimodo.

La intervenció de la pintura i l'escultura s'ha efectuat entre l'any 2017 i el 2021 per l'Institut Valencià de Conservació, Restauració i Investigació, una entitat adscrita a la Direcció General de Cultura i Patrimoni Cultural, de la Conselleria d'Educació i Esport, de la Generalitat Valenciana.

RAMÓN ESTARLICH – MARINA ESTARLICH

RESTAURACIÓ D'OBRES D'ART A L'ESGLÉSIA DE BENIMODO

ARTISTES I MÚSICS ANTELLANS

Per a aquesta assemblea hem preparat dos treballs que corresponen a la secció monogràfica "Patrimoni Artístic. Art i Artistes a la Ribera".

Un treball fa referència als pintors i músics de la població, hem fet un recull dels que hem considerat més destacables en les seues especialitats. Per a la confecció d'aquestes reduïdes biografies hem utilitzat, per a la seua ordenació, el criteri cronològic, primer dels pintors i després dels músics.

L'altre, hem volgut aprofitar el monogràfic per a confeccionar un catàleg dels béns que formen part del patrimoni, material i immaterial, d'Antella, per a tindre reunit tot els "tresors" de la població, des dels jaciments arqueològics fins a l'actualitat.

VALERIA BENETÓ

ALBERTO BENETÓ UN ARTISTA DISSORTAT

“Hablaré de mi libro?...no, millor: Obrint pas...”

Amb la frase d'Umbral volia resumir el que durant molt temps vaig pensar, i vaig estar convençut del que estava fent, parlant de mi o dels meus, ara que només queda que presentar-ho per acabar, pense en positiu i em quede en el segon titular, igual que el nom del grup mític que són si no els nostres treballs?

Va ser a l'acabament del dinar de la passada Assemblea, la d'Alberic, començàvem a marxar cap al teatre Liceu, jo no podia esperar-me havia de presentar la comunicació, era el primer després de dinar, passava per davant d'una animada tertúlia i em preguntaren:- Què presentaràs a la pròxima assemblea?

Els vaig dir: -No ho sé, no hi ha tema encara...

-Sí, sí que hi ha: Artistes, gent d'art de la Ribera.

Instintivament, vaig pensar en ells, en els meus. Em parava la proximitat als personatges, pensava al mateix temps, que no hauria de fer-ho jo, però penses el que penses i dius a la fi:-Ningú ho ha fet fins ara, intenta-ho tu, avant!

En aquell moment ja sabia que parlaria d'ells, i vaig dir als que m'havien preguntat:- Parlaré d'uns familiars meus, parlaré d'unes promeses que varen arribar a fer-se realitat. Superat l'esglaó de la proximitat, ara en venia un més difícil de superar:

-D'on trac la informació? Això si hi ha... Que volem els investigadors?, trobar, tindre arguments, poder parlar, i això sols ho dona la documentació i com hauria de parlar de ningú, si res de rastre ha quedat?, m'enganyava, per què, encara que poca cosa, alguna cosa he trobat, de vegades retalls de premsa, de vegades alguna foto familiar, pràcticament a punt de tancar aquest treball he trobat més del que hagués imaginat.

Oblidant-me de complexos com a altres els he estudiat, pot ser inclús en aquests, he buscat de manera més acurada, mira que són familiars!, si porten el teu cognom, i que més dona, tant se val, jo pense, i confie en la recompensa d'un bon treball, perquè el que importa no és el que presentes, el que importa és recuperar, fixar en la memòria col·lectiva a uns personatges que es mereixen un reconeixement, pel que feren o pel que foren. I ara si, ara altres més capacitats s'hi podran dedicar, d'aquí el títol d'aquest resum.

Ara que ja no puc més que anar avant, acabaré el que he començat, superats els entrebancs, i sabent que parle d'uns familiars meus, però amb el rigor de l'investigador, que parla de fills de la Ribera, que foren artistes, dissortats.

Castelló Octubre del 23

VICENT PERIS DE SALES.

L'ART SENTIT. CELEDONIO JIMÉNEZ 1925-1998. EL COMPROMÍS INDIVIDUAL FORMADOR D'AMBIENT ARTÍSTIC LOCAL.

La comunicació examina el compromís personal en la creació d'infraestructures culturals en poblacions aïllades dels circuits culturals als inicis del segle vint com Corbera i com aquestes organitzacions es convertiran en un element identitari del poble. Celedonio Jiménez és la persona que ens ajuda a relacionar les dimensions individual i pública, la seua biografia musical recuperada per la memòria de persones que conviviren amb ell és un exemple del que moltes persones han fet pel patrimoni artístic local.

La metodologia triada és qualitativa. La font principal seran les entrevistes realitzades a músics que compartiren vivències amb el nostre protagonista. La Geografia Humanística i de la Percepció, la Teoria de les Representacions Socials i l'anomenada Ciència Ciutadana formen les bases teòriques del nostre treball. Així com fons documentals i bibliogràfiques referides a la importància de les societats musicals en el nostre país. Volem destacar la imprescindible col·laboració de persones anònimes en la creació d'infraestructures artístiques.

La limitació bàsica del treball és la implicació personal de l'investigador, la interpretació de les entrevistes que recuperen experiències a través de la memòria i les limitacions de la mostra, sense valor estadístic, però que considerem significativa per reconèixer i donar sentit a la tradició artística local.

Els estudis artístics que conec es focalitzen en persones reconegudes als mitjans de comunicació com a intèrprets excepcionals. Aquest estudi valora a un col·laborador necessari per al naixement d'aquests artistes al generar, junt amb altres persones anònimes, el compromís necessari per a crear i mantindre infraestructures artístiques.

VICENT SANXIS MARTÍNEZ

NOTES BIOGRÀFIQUES DE VICENT ARMIÑANA CATALÀ

Aquesta comunicació a la secció monogràfica de la XX Assemblea d'Història de la Ribera

que enguany (2023) se celebra a Polinyà de Xúquer, l'he bastit gràcies a la informació facilitada pel mateix artista, Vicent Armiñana, així com pel seu germà Pepe, i amb la bibliografia i dades que m'han estat facilitades mitjançant catàlegs, fullets i tríptics d'exposicions. Però, sobretot i molt especialment, gràcies a un llibre monogràfic molt complet i detallat, que és obra de diversos companys/es de docència de l'artista amb motiu de la seua jubilació que va tindre lloc a Múrcia en l'any 2012. En concret en V. ARMIÑANA Obra artística 1958-2012, en què els textos publicats apareixen en edició bilingüe, castellà i anglés, sent el resultat d'un projecte d'investigació de la Universitat de Múrcia: Un autor en tres espais: Vicente Armiñana Català. Una vida dedicada al arte y la docencia. Editorial Godoy. ISBN: 978-84-85995-38-7. Depósito legal: MU-198-2012.

El treball l'he estructurat així: Estudis i formació. El seu treball docent. Comentaris i valoracions (De l'obra pictòrica i D'altres tècniques). A manera de resum. Premis i Distincions. Exposicions i Obres en propietat i Bibliografia i Imatges.

Els apartats Estudis i formació. El seu treball docent. A manera de resum. Premis i Distincions i Exposicions i Obres en propietat, els he pogut embastar amb relativa facilitat a partir de la informació rebuda de primera mà del mateix autor i del seu germà, i per tractar-se en definitiva de dades biogràfiques i històriques, etc. Tanmateix, pel que fa a l'apartat de Comentaris i valoracions, necessàriament l'he hagut de fer segons les opinions i els comentaris que sobre el treball de Vicent Armiñana han fet persones de formació i competència demostrades; és a dir, en què han manifestat per escrit sobre l'obra de l'artista, diverses persones enteses en la matèria que en un moment o altre han valorat el seu treball.

En tot cas, a parer meu, el pintor, dibuixant, gravador, aquarel·lista i escultor Vicent Armiñana Català és un d'aquells artistes que hom diu que naixen amb unes qualitats innates, i que amb el reforç que dona una bona formació clàssica arriben a dominar moltes tècniques i estils pel que resulta molt difícil "encasellar-los" en una única especialitat. Per això és que els qualificatius "artista i clàssic" semblen adequats per a definir a aquest gran artista valencià –rafelguarafí de naixement i murcià de residència–. Un artista que, havent dedicat tota la seua vida a les arts plàstiques –a més de l'ensenyament–, ha produït una quantitat ingent d'obres d'art del més alt nivell, sense dubte mereixedores d'estar en museus i col·leccions destacades, com és el cas.

VICENTE GABRIEL PASCUAL MONTELL I VICENT PONS ALÓS.

LA CONSTRUCCIÓ DE L'ESGLÉSIA DE SUMACÀRCER EN EL SEGLE XVIII. UN EXEMPLE REPRESENTATIU DE L'ARQUITECTURA BARROCA VALENCIANA.

Propòsit. El present projecte de comunicació naix amb una voluntat clara: emprendre l'estudi consciencios d'una peça important en el panorama artístic comarcal com és l'església de Sant Antoni Abat de Sumacàrcer. Es posa el focus en dos aspectes principals: d'una banda, el desenvolupament de la seua construcció i forniment decoratiu (treball que es realitza amb importants aportacions documentals que permeten conèixer factors com la cronologia concreta o els artífexs participants) i, d'altra banda, les interrelacions formals i estilístiques de l'obra amb altres mostres de la construcció eclesiàstica de l'entorn, entre les quals es presenta com tot un model a seguir.

Metodologia. Es seguirà la metodologia que es considera més apropiada per donar resposta als propòsits que impulsen la present comunicació: el fonament es troba en l'anàlisi documental de les fonts primàries escrites localitzades i en l'anàlisi formal del cas d'estudi. A partir d'aquests recursos de base es planteja avançar cap a un discurs propi de la història cultural, atenent als aspectes no sols tècnics, també als socials, econòmics i ideològics que feren possible la construcció de l'església de Sumacàrcer.

Troballes significatives. La comunicació ha estat engegada, precisament, per la troballa d'un document que pot ser considerat fonamental no sols per a la comprensió del cas d'estudi, ans per al millor coneixement de l'arquitectura barroca de la Ribera Alta i els seus contorns. Es tracta dels capítols de la contracta per a la construcció de l'església, signats entre el comte de Sumacàrcer i els Llorens, prestigiosos mestres d'obres de València, l'any 1725. Aquest document principal és analitzat conjuntament amb altres fons primàries i secundàries, algunes inèdites i altres ja conegudes.

Limitacions. Com qualsevol treball centrat en la producció artística de les Riberes durant l'època moderna, les principals limitacions venen donades per l'escassetat de fonts. No obstant, com s'ha anunciat, la troballa d'un document tant important com són els capítols de la construcció, així com la conservació de l'obra amb una integritat relativa, ajuda a pal·liar el gran buit de testimonis directes que també pateix aquesta cas d'estudi.

Implicacions de la investigació. S'espera que, amb la realització del present treball, no sols es difonga el coneixement d'una peça clau del patrimoni artístic barroc de la Ribera, amb els beneficis que aquest procés pugua comportar per a l'edifici (per exemple, un millor coneixement de cara a possibles restauracions) també que pugua servir per a recalcar els valors d'un patrimoni tant subjecte a remocions ineficients, reformes incorrectes i aplicacions decoratives irrespectuoses com sols ser l'arquitectura set-centista valenciana, conscienciant al comú de veïns i usuaris dels seus valors.

Originalitat o valor. La fortuna crítica de l'església barroca de Sumacàrcer ha estat breu, i les poques obres que s'hi dediquen al seu estudi no sempre responen a paràmetres metodològics clars. Aquest serà el primer estudi ampli i amb perspectiva científica del cas d'estud.

VÍCTOR REY CALATAYUD

“FOTOGRAFIA 360 I MODELS 3D PER A L’ESTUDI HISTÒRIC I ARQUITECTÒNIC DE LES ERMITES DE LA RIBERA”

El propòsit de la següent comunicació és proposar la validesa de la fotogrametria i creació de models 3D per a l'estudi del patrimoni de la Ribera i en concret per a 8 ermites seleccionades per a un projecte de digitalització de patrimoni dut a terme per la Mancomunitat de la Ribera Alta. La hipòtesi defensada és que la configuració de volums i textures dels elements arquitectònics que componen aquests edificis a través dels models 3D obtinguts per fotogrametria terrestre i aèria són una eina d'estudi vàlida per a arquitectes o historiadors. En esta comunicació s'analitzen els avantatges i també les limitacions de l'aplicació d'aquesta tècnica amb finalitat investigadora.

L'orige del treball es troba en la tasca de digitalització de patrimoni desenvolupat als darrers anys per la Mancomunitat de la Ribera Alta, amb la finalitat de mantindre i ampliar un repositori de reproduccions digitals del seu patrimoni, amb el nom de Riberana. Una de les primeres sèries realitzades al voltant del patrimoni arquitectònic van ser les Torres Àrabs de la Ribera, que ja va merèixer un anàlisi de les seues aplicacions investigadores mitjançant la comunicació “Fotogrametria i models 3D: nous recursos per a l'estudi i preservació de les torres àrabs de la Ribera” presentada a la XIX Assemblea d'Història de la Ribera celebrada en Alberic al 2021.

Primer en el cas de les torres àrabs i ara amb les ermites, el propòsit de la Mancomunitat és el de exposar la idoneïtat i reptes de la fotogrametria i la reconstrucció en 3D per a l'estudi d'aquests edificis històrics. Estos models aporten informació sobre estructura i elements dels edificis, característiques i relació amb els usos associats que d'una altra manera resulten més complicats d'obtenir. Parlem dels sostres i teulades, volums generals, càlcul de dimensions... que poden a més ser consultats de manera remota facilitant un treball de recerca i anàlisi.

En aquesta comunicació es proposa una relació entre els elements físics que es poden apreciar a través dels models 3D (voladures, estructures, portes, contraforts, sostres...) les característiques i els seus usos i estils que s'aprecien en aquestes 8 ermites de 8 municipis diferents de la Ribera de Xúquer. Es proposa presentar la fotogrametria i reproducció 3D aplicada a les ermites de la Ribera com una ferramenta vàlida per al seu estudi arquitectònic i arqueològic, gràcies a diverses funcions com la visualització de volums, del detall de les estructures del sostre, planta i exterior, o el mesurament de dimensions mitjançant la ferramenta geomàtica online “PointBox”.

JOAN B. BOÏLS

JUAN CUEVAS, MESTRE DE CAPELLA DE GUADASSUAR. REVISIÓ I RECONSTRUCCIÓ BIOGRÀFICA.

Sovint, les figures il·lustres sorgides de qualsevol dels nostres pobles es mantenen en la memòria col·lectiva local envoltades de fets, de notícies que confirmen eixe caràcter extraordinari però moltes vegades faltes de rigor, d'exactitud. És el cas de Juan Cuevas, mestre de capella –el màxim càrrec al que podia optar un músic– a les catedrals per exemple de Toledo, Còrdova o València. Mai s'ha fet un estudi amb profunditat sobre la seua persona, sobre la seua activitat. Després d'accedir als documents de primera mà que parlen d'ell –acords capitulars, testaments, cartes, expedients...–, qüestió gens fàcil, ens adonem que moltes de les informacions que es tenien sobre Cuevas disten bastant de la realitat: el seu magisteri a Màlaga, la precipitada fugida de Còrdova, una publicació pòstuma, l'atribució d'algunes composicions o fins i tot la data de la seua mort. Resulta per tant necessària la revisió rigorosa de tot allò que s'ha transmès oralment amb el pas del temps. Això ens ajudarà a col·locar esta destacada figura de la música de la primera meitat del segle XIX en el lloc que li correspon.

FRANCESC BELTRAN I LÓPEZ

ELS NOMS ANTICS DELS CARRERS I PLACES DE LA VILA DE BENIFAIÓ: UNA APROXIMACIÓ GRÀFICA I DOCUMENTAL

Una aproximació a la nomenclatura històrica dels carrers de Benifaió encara estava per fer: la bibliografia local solament havia incorporat una breu relació del nom actual dels carrers a càrrec de qui fou cronista oficial Casimiro Romero Carsí¹, aquest recull, però, no hi havia incorporat la llarga nòmina de retolacions que s'havien produït al llarg de la sempre atzarosa vida local, a causa de guerres, o esdeveniments polítics, històrics i culturals. La feina no era fàcil, mancats com estem d'arxius històrics, la tasca es preveia feixuga. No obstant, al llarg del temps hem pogut anar incorporant una sèrie de dades referents a la toponímia local extreta d'alguns dels documents d'arxiu que hem recollit i que ens remunten a algunes centúries abans. El resultat l'oferim a través d'aquesta recopilació documental sempre que ens ha estat possible; la documentació i els gràfics incorporats poden ajudar, esperem, a comprendre millor l'esdevenir toponímic i el traçat dels carrers de Benifaió, i també dissipar alguns dels dubtes veïnals que encara hi ha sobre la primigènia nomenclatura benifaionenca gairebé oblidada, i de vegades tergiversada. Hem deixat de banda les últimes retolacions de carrers en barris i urbanitzacions que han anat creixent en els últims decennis, i que solament poden aportar una única menció toponímica.

¹ Romero Carsí, Casimiro. *Benifayó «Joya de la Ribera»*. València, 1983. p. 239-254.

JÚLIA CAMPÓN GONZALVO I CARMEN CANO ROSSI.

CARACTERÍSTIQUES DE L'HERÀLDICA MUNICIPAL DE LA RIBERA

El present treball es refereix a l'heràldica municipal. Un escut és la identificació d'un ajuntament i per tant del poble i d'un municipi; és d'ús exclusiu d'aquesta entitat.

Té unes implicacions legals, un document per a ser vàlid i tenir efecte enfront de tercers necessita d'una signatura i d'un segell amb l'escut municipal, un senyal identificatiu de l'ajuntament que l'emet.

S'enumeren els escuts dels municipis i entitats locals que conformen la Ribera.

S'han dividit entre aquells que estan legalitzats i han passat pel Consell Tècnic d'Heràldica i aquells altres que porten usant-se tradicionalment des de la normativa dels anys 50 del passat segle que ordenava l'ús d'un escut per cada municipi i que no han considerat necessari complir aquest requisit (són molt pocs).

Dins dels aprovats es fa una descripció dels elements que ho conformen: símbols topogràfics, parlants, armes senyorials, etc...

Fonts: publicacions oficials DOGV i BOE, Registre d'Entitats Locals i diversa bibliografia sobre heràldica.

MATEU RODRIGO LIZONDO

UN LLIBRE DE NOTES DE L'ARABISTA JULIÀ RIBERA (SARAGOSSA, 1892)

Julià Ribera i Tarragó (Carcaixent 1858 – la Pobla Llarga 1934) va ser un arabista de gran relleu, catedràtic a la Universitat de Saragossa (1887) i després a la de Madrid (1905), llavors anomenada Universidad Central, amb facultat exclusiva de la col·lació del grau de doctor en tot el territori espanyol. Deixeble de l'arabista aragonés Francisco Codera Zaidín, esdevingué cap de l'escola quan succeí el seu mestre. Ell mateix va formar en la càtedra personalitats tan notables com Miguel Asín Palacios, a Saragossa, o Emilio García Gómez, que sempre li professaren una gran adhesió i afecte i l'acompanyaren en la casa de camp i finca de tarongers que posseïa en terme de la Pobla, on va finir els seus dies.

De la seua etapa de joventut destaca l'estreta amistat que el va unir a dos historiadors valencians, l'eminent canonge Roc Chabàs, de Dénia (+1912), futur arxiver de la Catedral de València, i el metge i arqueòleg morvedrenc Antoni Chabret (+1908), cronista de la il·lustre Sagunt.

El motiu de la present comunicació és donar a conèixer un llibre de notes del nostre arabista carcaixentí, redactat durant l'etapa saragossana i datat segons alguns dels textos que s'hi contenen l'any 1892. Pertany a una col·lecció particular, adquirit en el comerç del llibre antic de València fa unes dècades i procedent originalment de la família de l'autor.

El volum està ocupat en les tres quartes parts per un fitxer del *Llibre del Repartiment de la Ciutat i Regne de València*, extret de l'edició de Pròsper de Bofarull, que degué elaborar Ribera com a base de dades destinada a treballs de toponímia i onomàstica. La resta del llibre conté esborranys, extremadament corregits i de lectura confusa, de cartes familiars escrites en vers, en un valencià popular despreocupat, així com de poesies sobre temes diversos en castellà, algunes inacabades, versificades fatigosament i sense relleu literari. Pareixen simples divertiments, propis del bon humor i caràcter afable de l'arabista, però que donen alguna notícia de l'ambient de Carcaixent, en temps de l'eclosió de la producció i comerç de la taronja, i de les circumstàncies de la família, dedicada a la mateixa activitat econòmica, i en primer lloc de la vida de Julià Ribera a la capital aragonesa.

JOSÉ ANTONIO CABALLERO MACHÍ

QUARANTA-CINC ANYS DE SOCARRATS I CERÀMICA A UN TALLER D'ART ALGEMESINENC. MARIA DEL CARMEN MACHÍ FERRIS I LUÍS MANUEL CABALLERO JIMÉNEZ.

Propòsit de la comunicació: Descriure la trajectòria artística d'aquests dos artistes arrelats a Algemesí (1978-2023), així com les seues contribucions d'investigació i creació al camp dels socarrats i d'altres tècniques ceràmiques.

Metodologia: Entrevistes personals, lectura de les seues tesis doctorals i d'altres textos, visualització i estudi de les seues obres i materials de treball.

Troballes significatives: conèixer el treball i legat d'aquests dos artistes a Algemesí, la Ribera i comarques properes.

Implicacions de la investigació, originalitat i valor: Aquesta comunicació és d'elaboració pròpia. Aporta els reculls biogràfics d'aquests dos artistes a cavall dels segles XX i XXI. Podrien donar peu a ser incloses a un treball biogràfic al que es recopilaren entrades dels artistes riberencs o amb activitat professional a la Ribera durant el segle XX.

DARIO PÉREZ VIDAL

EL POBLAT IBÈRIC DE LA CREUETA ALTA (ANTELLA)

Propòsit

La nostra proposta pretén recopilar tota la informació de la que disposem al nostre abast per reconstruir, de la manera més veraç i objectiva possible, la imatge històrica i arqueològica que va tenir en el passat el poblat ibèric de la Creueta Alta ubicat a l'actual terme municipal d'Antella. Considerem de capital importància per a l'arqueologia ibèrica de la Ribera del Xúquer posar en relleu l'entitat d'aquest jaciment, que en el passat va significar un poblat fortificat a la vora del Xúquer, considerem, d'enorme importància dintre de l'entramat territorial protohistòric de la façana mediterrània del territori valencià.

El nostre bagatge personal com a investigador especialitzat en cultura ibèrica, com dèiem, s'ha centrat en l'estudi territorial de la Ribera del Xúquer durant el transcurs dels segles VII/VII i II/I a.C. Fruit d'aquesta dedicació han germinat diversos treballs acadèmics centrats en l'estudi específic de la zona i dels jaciments que en ella es contenen (TFG: "*El poblament ibèric a la Ribera Alta del Xúquer: aproximació a la distribució territorial*") i TFM: "*La Cultura Ibèrica (ss. VI-II/I a.C.) a la Ribera del Xúquer: aproximació a l'organització territorial*") on la Creueta Alta ha tingut un paper de notable rellevància.

Considerem en això, i gràcies a les nostres pròpies hipòtesis, que és moment de començar a investigar la perspectiva "micro" dels jaciments ibèrics riberencs i d'entre aquests, un dels que més dades hem pogut reunir i més potencialitat i entitat pareix acreditar es tracta de la Creueta Alta, malament conegut i estudiat per l'activitat investigadora precedent.

Metodologia

Ens disposem doncs a començar a solucionar l'escenari anterior fent una recollida sistemàtica i completa de totes les fonts documentals i bibliogràfiques possibles per desgranar la realitat del jaciment. A més, combinarem diverses de les hipòtesis interpretatives que hem pogut visulmbrar als treballs acadèmics propis de síntesi territorial (citats més a dalt) amb la visita, purament contemplativa, del jaciment. En cap cas la nostra visita al lloc ha contemplat la sostracció d'objectes arqueològics o la intervenció/afecció de les estructures encara hui en dia visibles.

Troballes significatives

Les troballes que ja podem anticipar de manera apriorística és la pròpia re-significació del jaciment situant-lo en el context cronològic en el que va submergir-se en el seu moment d'hàbitat.

A més, hem pogut accedir a un conjunt de materials bibliogràfics que creguem fins el moment han restat ignorats i informacions les quals podrien enriquir considerablement la nostra comprensió del mateix.

Adjuntarem també el re-dibuixat actualitzat d'algunes de les peces arqueològiques que han anat apareguent al propi jaciment així com un croquis topogràfic realitzat ex professo per a la millora de la intel·ligibilitat de les nostres inferències.

Limitacions

Les limitacions en les que topa de manera sobtada aquesta investigació són les establertes pel marc normatiu ja que, en un futur, seria d'interès intervenir de manera efectiva el jaciment mitjançant almenys campanyes sistemàtiques de prospecció de les zones annexes al mateix o millor encara, realitzant alguna campanya d'excavació en format de cates o d'excavació en extensió.

Tot i això a nivell específic com la naturalesa de la nostra proposta, de moment, es basa en la revisió bibliogràfica, no podem aduir motius que puguin limitar la nostra tasca més enllà de la pròpia disponibilitat dels fons bibliogràfics.

Implicacions de la investigació, originalitat o valor

Com hem apuntat ja, es tracta aquest jaciment d'un dels escassos exemples de poblat ibèric que s'ha conservat bé (relativament) a la Ribera. A banda de l'excepcionalitat del mateix per falta quantitativa de paral·lels a la zona, la seua ubicació en la entesa convencionalment com frontera entre la regio contestania i la regio edetania, això és, al curs del Xúquer, permet l'anàlisi singular del jaciment en base a la categorització territorial sent aquest un element important en entendre un jaciment de la tipologia que barellem dintre de l'entramat territorial ibèric.

Concloem que, pese i ser conegut des d'almenys la segona meitat del segle passat, aquest poblat ibèric encara no ha rebut la suficient atenció investigadora, trobant un complet buit bibliogràfic en el que no situem cap estudi específic del jaciment de síntesi o de recapitulació de tots aquells materials o trets característics del mateix.

ESPERANÇA HUGUET ENGUITA

MENJAR I BEURE AL CENTRE DE LA RIBERA EN L'ÈPOCA ROMANA: ESTUDI FUNCIONAL I CRONOTIPOLOÒGIC DE LA CERÀMICA DE L'ALTERÓ DE LA SÈNIA (BENIMODO)

Objectiu i troballes significatives

A mitjan dels anys 2000, treballs arqueològics de prospecció i seguiment arqueològics desenvolupats al terme de Benimodo constataren restes materials d'una vil·la romana en la l'Alteró de la Sènia. Amb anterioritat a aquests treballs s'havia recollit material ceràmic en superfície que posteriorment va ser dipositat al Museu d'Alzira. Tot i que durant els treballs arqueològics no es trobaren estructures, el conjunt ceràmic aparegut pot donar molta informació sobre la datació de fundació, ús i abandonament de la vil·la i els diferents llocs d'abastiment de les ceràmiques que s'hi utilitzaven, així com la forma d'ús.

Limitacions

En aquest treball es pretén estudiar el conjunt ceràmic tant fruit de la recollida no legal com dels treballs de seguiment arqueològic, però el major entrebanc és la inexistència de grans conjunts ceràmics procedents de treballs amb estratigrafia arqueològica. La major part del material va ser recollit en superfície sense l'autorització pertinent i, per tant, sense context arqueològic, mentre que una xicoteta part de ceràmiques procedeixen del seguiment arqueològic.

Metodologia i fonts

Aquest estudi es pretén abordar des de diferents vessants:

- Estudi documental i bibliogràfic: consulta de la poca informació escrita existent sobre el jaciment com les dues memòries de prospecció i seguiment, la fitxa de Conselleria de Cultura, l'article introductor de la ceràmica exposat a l'Assemblea d'Història de la Ribera, el PGOU i una breu descripció sobre el jaciment exposada en el *Curs Conèixer la Ribera. Benimodo*. Però sobretot consulta de bibliografia especialitzada en ceràmica romana i en ocupació del territori en època romana.
- Estudi del material arqueològic: analitza el material ceràmic aparegut durant les intervencions arqueològiques en la zona dipositat al Museu d'Alzira, amb el sistema SYSLAT de registre de materials ceràmics romans. Per aquest motiu s'ha fet un inventari acurat de les peces ceràmiques mitjançant una base de dades que ha permès, amb posterioritat, l'anàlisi tant de les produccions importades com les de

regionals. A més, seguint el criteri de l'autora, s'ha dibuixat i fotografiat el material significatiu que ha aportat informació sobre el comerç, la cronologia o l'ús dels recipients.

Implicacions de la investigació i originalitat/valor del treball

L'estudi acurat i científic del conjunt ceràmic aportarà informació econòmica sobre els diferents llocs d'abastiment de ceràmica, i per tant les relacions comercials, en l'època romana. S'ha constatat un important comerç africà, hispànic i sudgàl·lic, que evidència un panorama econòmicament actiu per a l'Alteró de la Sénia, inclòs dins les xarxes mediterrànies alt imperial.

A més, l'estudi de les diferents produccions de vaixel·la fina i altres ceràmiques ha permès establir una cronologia d'ús del jaciment amb criteris objectius.

Per últim, s'ha parat principal atenció a la funcionalitat de les peces, ja que són un reflex més de la romanització imperant, però estudiades amb deteniment deixen intuir pautes regionals, no sempre valorades, que s'han de posar en relació en els hàbits culinaris autòctons.

MARÍA CLAUSI SIFRE

FUMERALS DE RAJOLA AL TERME MUNICIPAL D'ALZIRA.

El present treball pretén fer un recull fotogràfic i descriptiu dels prop de 40 fumerals dispersats per el terme municipal d'Alzira.

Els fumerals de tipus industrial construïts abans de 1940 reben la consideració de Bens Immobles de Rellevància Local i amb aquesta denominació deuen incloure's als respectius catàlegs de Bens i Espais protegits.

A Alzira, amb un terme municipal de més de 110 quilòmetres quadrats es conserven un gran nombre d'estos fumerals, representants de l'arquitectura industrial de finals del segle XIX y principis del XX. Estos elements ens ofereixen espais etnològics molt interessants, amb un alt grau d'interès històric, arquitectònic i paisatgístic.

Els primitius horts que envoltaven el nucli urbà, distribuïts per tot el terme, però de manera especial a l'est de la població es regaven amb aigües elevades per sènies, però a partir del segle XX, els sistemes que empraven força motriu animal comencen a substituir-se per màquines formades per bombes i motors.

Amb l'aplicació de la màquina de vapor s'obri una nova etapa en la expansió del regadiu i del cultiu del taronger a Alzira, al poder excavar pous més profunds i arribar a mantells freàtics més cabalosos.

L'extinció dels motors impulsats per vapor, que es substituïren per motors elèctrics, portà l'abandonament dels fumerals i la consegüent degradació, inclús la demolició en alguns casos.

Els fumerals als horts s'han convertit en un element simbòlic i decoratiu, testimonis dels primitius motors de vapor, formant part de la nostra història i entorn, representada en obres pictòriques i literàries.

"En el inmenso valle, los naranjales como un oleaje aterciopelado; las altas chimeneas de las máquinas de riego; amarillentas como cirios con las puntas chamuscadas; Alcira, con sus casas apiñadas en la isla..."
(Blasco Ibáñez. Entre naranjos, 1900).

JOSEPA CORTÉS, MANUEL LANUSSE I SALVADOR VERCHER.

“ELS SEGELLS DELS CONSELLS MUNICIPALS DE LA RIBERA DEL XÚQUER (SEGLES XIV-XV)”

La incorporació del regne de València a la civilització cristiana, arran de la conquesta per Jaume I en els anys centrals del segle XIII, implicà la creació o importació d'institucions de govern i d'administració. Una de les primeres i fonamentals institucions és la creació del consell municipal de València i, a imatge seua, els òrgans de govern municipals de ciutats, viles i llocs.

A la comarca de la Ribera del Xúquer la Corona es reservà una sèrie de viles i districtes, com Alzira, Cullera i Corbera, mentre que altres, com Sueca formarien part de senyories d'ordres militars. Arran del *Privilegium magnum* de Pere el Gran de 1283 la institució del municipi s'estén per tot el regne.

Els governs municipals, com a màxima autoritat de la comunitat, amb competències fiscals, normatives i judicials, i seguint la tradició de les comunitats urbanes de l'Europa Occidental, es dotaren d'elements simbòlics, representatius de la seua autoritat i de la seua identitat: banderes, escuts i segells, en la major part dels casos compartint iconografia, encara que amb un ús i una presència molt diversa. Uns representatius de la comunitat i altres, com els segells, amb capacitat d'autenticar documents, guardar el secret de les comunicacions entre institucions i indicatiu de l'autoritat de qui procedien.

En la nostra comunicació presentem i estudiem els segells dels consells municipals o del justícia de la comarca de la Ribera del Xúquer, una comarca situada al centre del regne de València, al sud de la seua capital, i amb forts lligams institucionals i econòmics amb ella. Malgrat la fragilitat del suport i la desaparició de molts arxius municipals, que han fet que se'n conserven pocs exemplars, hem pogut localitzar una mostra suficientment àmplia i representativa de segells medievals o dels primers anys de l'època moderna, que seran objecte d'estudi en la nostra comunicació, tant des del punt de vista del seu ús com de la iconografia que empraren, en alguns casos recollida també en els escuts, on han perdurat els seus elements distintius, simbòlics, fins l'actualitat.

FREDERIC APARICI ROMERO

CONFLICTES JURISDICCIONALS A LA TARDOR MEDIEVAL (BENIMODO 1479)

El feudalisme tenia la seua clau de volta en la capacitat dels senyors per jutjar els seus vassalls i forçar-los al pagament de rendes. És per això que molt prompte l'adscripció a la terra dels vassalls fou un dels trets definitoris del feudalisme. Al País Valencià, com en altres territoris d'expansió, aquesta fixació a la terra no fou imposada als colons que hi arribaven. Tampoc la societat vençuda, els musulmans, foren adscrits als dominis senyorials. Amb tot, la seua llibertat de moviment estava bastant limitada ja que per a circular pel regne havien de demanar autorització i comptar amb el vist-i-plau del seu senyor i del batlle general. Per a abandonar el senyoriu bastava amb satisfer els deutes que sovint tenien amb el seu mateix senyor, un fet que en la pràctica els adscribia a la terra davant les dificultats econòmiques que tenien per cancel·lar els manlleus amb el titular del senyoriu.

Així doncs, la llibertat de moviment dels vassalls musulmans era més teòrica que real. En aquest sentit, com a la resta de l'Europa feudal, també els senyors valencians foren força zelosos a l'hora de garantir la continuïtat i la presència de vassalls als seus dominis. De fet, sempre estaven disposats a acollir i establir en els seus dominis famílies musulmanes que arribaven d'altres indrets sense qüestionar la seua procedència o els motius de la seua marxa. Una nova família de vassalls per a un senyor implicava la pèrdua de vassalls per altre. I, en efecte, la fuga i recepció de vassalls fou, des de la conquesta fins a l'expulsió dels moriscos, una de les raons habituals de discrepància, i en ocasions d'enfrontament, entre els senyors valencians.

De tot això n'és un bon exemple Benimodo. A la segona meitat del segle XV no fou estrany el fet que els musulmans de Benimodo marxaren a altres senyories més o menys llunyanes. Això provocava l'enuig dels senyors locals i l'enfrontament d'aquests amb els titulars dels senyorius que acollien els seus vassalls. El present projecte pretén fer un estudi de les fugues de vassalls al camp medieval valencià i sobretot de la reacció senyorial a fi de limitar-les prenent com a observatori el cas particular de Benimodo. Per a dur a terme aquesta recerca comptem amb una sèrie de protocols notariais conservats a l'Arxiu del Col·legi del Corpus Christi de València corresponents als anys 80 del segle XV.

JOAN JOSEP CONEJERO NOGUERA

“ANTELLA, UN TOPÒNIM MEDIEVAL”

El propòsit de la meua ponència és donar a conèixer en quines circumstàncies històriques donaren peu a l'aparició d'un nou topònim d'encuny medieval a la nostra comarca de la Ribera del Xúquer. He seguit una metodologia que empra diverses rames de la historiografia, com són la topografia, la geografia, la història així com la filologia comparada. He treballat el context històric de la comarca de la Ribera entre els principis del segle XIII i les primeries del segle XIV així com l'evolució de les diverses llengües romàniques que arribaren amb la conquesta del territori musulmà pel rei En Jaume I, entre les quals destaque la llengua catalana i occitana per la seua importància en el nostre territori llavors.

Considere que és el primer estudi fonamentat per explicar l'aparició del topònim “Antella” entre els anys 1315 i 1347. Un període de 32 anys durant els quals la forma oral va passar als arxius de forma permanent. Tot i que no he pogut trobar el text que demostre la meua tesi, cas d'existir -cosa bastant improbable donat que es tracta d'un topònim d'un llogaret medieval del qual importava la construcció del seu dantell i no tant la seua denominació per al qual la Cancelleria Reial trobava suficients sinònims. Així mateix, considere que el meu treball ve a superar treballs anteriors que defensen tesis no gens fonamentades ni en la documentació existent ni en el context històric que hui coneixem molt millor que abans. El meu treball pretén obrir noves vies d'investigació més aproximades a les dades i als fets que les precedents.

Segons la meua opinió, la ponència que pense presentar és el suficient interessant perquè siga tinguda en consideració pels historiadors i públic en general, habitants o no de la Ribera. És original, puix és la primera -junt amb la tesi del professor Emili Casanova- que demostra la importància de la conquesta catalano-aragonesa en la formació i fixació del topònim ací estudiat.

JOSÉ TÉBAR GÓMEZ

“PER HAVER ALCUNES PROVISIONS PROFITUSES E NECESÀRIES A LA DITA UNIVERSITAT”: LES RE-LACIONS DIPLOMÀTIQUES D'ALZIRA A L'HIVERN DEL TRES-CENTS

Les relacions diplomàtiques portades a terme per les ciutats han interessat solament desde fa pocs anys als investigadors, fins aleshores centrats completament en l'alta diplomàcia d'estats, imperis i monarquies. La “nova història diplomàtica” i els estudis de diplomàcia urbana tracten d'esbrinar les raons que impulsaren les urbs a comunicar-se amb altres personatges i institucions o entre si, tant dins els seus territoris com a l'estranger, i com es portava a terme eixa praxi i relacions. En la present comunicació tractarem d'aprofundir en l'estudi de les relacions de la vila d'Alzira durant els darrers anys del Tres-cents a partir de la seua correspondència i la conformació de missatgeries.

LUIS GALAN CAMPOS.

"CARROSA DE VILARAGUT I LA BARONIA DE CORBERA (1380-1423)".

La tasca dels historiadors en el segle XXI és la d'accedir als espais en penombra i fer visibles els actors històrics i els moviments que ens han passat desaparebutos o que havien sigut menystingut en les grans àrees històriques com ara la historia social o la història del poder; per això, és necessari que revisem el paper que tenien les dones en els espais de poder considerats "privativament" masculins com era el de les institucions de govern, les relacions feudovassallàtiques o les corts. Nosaltres volem apropar-nos a una de les figures més cridaneres però alhora maltractades per la historiografia tradicional de la Corona d'Aragó, i del regne de València com fou Carrossa de Vilaragut (v. 1355-1423), senyora en part de les baronies de Corbera i d'Albaida i un dels personatges clau en la crisi polític del regne de Joan I (1387-1396) i dels episodis de violència política coneguts com els "bandos de Valencia" (1396-1412) els quals tingueren, a la comarca de la Ribera, un escenari privilegiat, i en l'univers dels senyors, els actors principals, dins dels quals Carrossa i les "madones" dels cavallers, sovint ignorades o rellegades, a un paper secundari, varen ser agents de primer ordre en la gestió dels recursos de la terra, l'impuls del canvi econòmic i, com no podia, ser d'altra manera, en la dura guerra i competència entre els llinatges i els bàndols que configuraven el paisatge polític del regne de València. Per tant, en la present comunicació, ens endinsem en la creació de la baronia de Corbera, com va arribar als Vilaragut i quin va ser el paper de Carrossa de Vilaragut, a la cort de Joan I i en el llarg plet per la baronia, que va esdevindre una de les vessants de les violències i tensions de la noblesa.

SALVADOR VERCHER LLETÍ

RITUALS, GESTOS I JURAMENTS. LES PRESES DE POSSESSIÓ SENYORIALS A LA RIBERA DEL XÚQUER. (SEGLES XIV-XV)

La present comunicació estudia com és el primer dia en què un senyor feudal pren les regnes de la senyoria de la qual serà el titular. Les preses de possessió senyorials són uns documents en què el notari, present en l'acte, confecciona una narració o crònica de com es produeix un traspàs de poder, i com el nou senyor es converteix en el senyor d'una baronia. La manifestació del poder feudal necessita d'un ritual, de gestos i de la paraula dels seus vassalls, així com del mateix senyor, per efectuar un contracte asimètric que els lligarà a ambdós.

És interessant constatar com el poder per a assentar-se sobre unes comunitats rurals exigeix no sols la comunicació verbal, sinó també d'una sèrie de rituals i gestos que reforcen visualment l'acte. Un acte que té com objectiu el de legitimar el poder senyorial front als que seran els seus vassalls. L'objectiu de la investigació és contribuir a avançar en el coneixement de la història de les mentalitats a través dels rituals de jurament i plets d'homenatge que es realitzen en totes les senyories quan s'investeix un nou senyor.

Les fonts documentals que hem fet servir per a aquesta aportació han estat les preses de possessió que es poden trobar en protocols senyorials, i en pergamins custodiats en arxius senyorials i més rarament en arxius reials i municipals.

La metodologia emprada ha estat l'anàlisi exhaustiva dels documents d'arxiu. L'abast cronològic se centra en els segles XIV i XV. Pel que fa a l'abast geogràfic hem trobat preses de possessió de les següents localitats: Cullera, Almussafes, Albalat de la Ribera i Segairén, baronia de Corbera, Foia de Llombai, Massalavés, Sollana, L'Alcúdia, Sumacàrcer, Tous, Alcosser i Gavarda.

SANDRA BERNABEU BORJA (UNIVERSITAT DE VALÈNCIA)

ALZIRA, L'INTERREGNE I LA POLÍTICA RECONCILIADORA DE FERRAN I

Des de mitjan segle XIV, la societat política valenciana estava polaritzada entorn de dos grans llinatges, els Centelles i els Vilaragut, les guerres privades dels quals es projectaren a la vida pública amb l'afany d'aconseguir controlar els governs de les principals ciutats i viles del regne de València. L'interregne no va fer més que agreujar aquesta arrelada lluita de bàndols, en prendre partit cadascuna de les faccions per un dels dos principals candidats al tron, Jaume d'Urgell i Ferran d'Antequera. En aquest context d'una Corona d'Aragó sense rei, Alzira, a igual que les ciutats de València i Xàtiva, es trobaria regida per unes elits locals afines als Vilaragut, que abraçaren la causa urgellista. Partint, d'aquesta realitat, el propòsit de la nostra intervenció és analitzar la conflictivitat sociopolítica existent a la vila en temps de l'interregne així com les reaccions de les seues elits locals a la sentència de Casp i l'actitud de Ferran I vers els alzirenys.

Una investigació original i inèdita que cobreix un buit historiogràfic que contribuirà a conèixer millorar no sols la història d'Alzira sinó la història del regne de València i de la Corona d'Aragó en temps del primer monarca Trastàmara. Pel que fa a la metodologia emprada, la recerca se sustenta en l'encreuament de registres de cancelleria reial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i l'Arxiu del Regne de València amb actes municipals de l'Arxiu Municipal de València i l'Arxiu Municipal d'Alzira. Les limitacions de la investigació venen determinades per l'existència de fonts, que tot i no ser massa abundants per al període estudiat han permès troballes significatives com poder definir les elits centellistes d'Alzira, les urgellistes així com el document de perdó reial de Ferran I a la vila.

VICENT GIMÉNEZ CHORNET I MARIA LUISA RIBES VALIENTE

LA DONA COM A GESTORA I TRANSMISSORA DE BÉNS PATRIMONIALS AL SEGLE XV. EL CONTRACTE MATRIMONIAL DE LA SENYORIA D'ALCOSSER I GAVARDA

L'objectiu de la comunicació és analitzar el contracte matrimonial com a una font jurídica que contempla la figura foral del dot que aporta la dona al matrimoni, i analitzar el paper de la dona que intervé en aquest contracte matrimonial, a la qual se li encarreguen unes tasques de gestió i transmissió d'uns béns patrimonials.

Metodològicament es realitza una recerca bibliogràfica del context de la dona en l'època medieval, per a centrar-se en la dona valenciana en el context normatiu foral valencià. Posteriorment s'analitzen les clàusules del contracte matrimonial entre dues famílies importants de la noblesa valenciana (els Próxita i els Vives de Boil) per a identificar quin és el protagonisme i la responsabilitat de la dona en els acords mampresos.

Entre les troballes significatives demostrem com una dona, Beatriu Boil de Castellet i Centelles, té un alt protagonisme en la presa de decisions de les clàusules matrimonials que afecten el seu net, Joan Francés de Próxita, senyor d'Alcosser i Gavarda.

L'originalitat de la comunicació és posar en valor un aspecte de la dona medieval poc conegut, que pren decisions sobre béns patrimonials i capitals, ja que Beatriu Boil de Castellet i Centelles és responsable de gestionar també censals.

FRANCISCO PRIETO-CHORRO

EL *BREVIARI D'AMOR*: UNA APROXIMACIÓ A UNA JOIA DE L'ART MEDIEVAL.

- **Propòsit:** Amb la comunicació que proposem presentar en la vintena edició de l'Assemblea d'Història de la Ribera pretenem posar en valor i recuperar per a la memòria col·lectiva riberenca una joia del nostre passat medieval: el llibre *Breviari d'amor* de Matfre Ermengaud (S.XIII), una obra d'enorme difusió durant l'edat mitjana, originalment escrita en occità i traduïda a la nostra llengua i al castellà, amb una profusió de textos manuscrits, la majoria de factura luxosa i present en il·lustres biblioteques medievals.
- **Metodologia:** A partir de la tasca de buidatge documental de la sèrie dels anomenats *Llibres dels actes dels jurats e concell*, conservats a l'Arxiu Municipal d'Alzira (AMAlz), localitzem la presència d'una inscripció de béns per deutes no satisfets en la qual s'esmenten tres llibres, un dels quals és el referit *Breviari d'amor*. Maldarem, doncs, per fer una anàlisi de la cultura material medieval riberenca a partir d'aquest llibre i les seues implicacions en el camp de la cultura escrita.
- **Troballes significatives:** En primer lloc, per a copsar el valor de la troballa que hem identificat, s'ha de recordar que fins a la generalització de la impremta a les primeries del segle XVI, el llibre era un producte car i de difícil adquisició, la qual cosa ens remet a un interès creixent per la lectura en la Alzira baixmedieval entre certs sectors socials. En efecte, la presència en la documentació arxivística alzirenca del segle XV d'aquesta obra, juntament a altres dos llibres és d'una gran rellevància, donades les implicacions que la seua existència pot proporcionar de cara a un millor i més holístic coneixement del nostre passat medieval i les connexions que l'obra permet fer a unes escales geogràfiques més amples, ja que el llibre en qüestió va ser redactat a Beziers (Occitània, actual sud de França) i va tindre una gran difusió per l'Europa medieval.
- **Limitacions:** Aquestes en deriven de les pròpies de la documentació analitzada, la qual ens permet fer una aproximació qualitativa al nostre objecte d'estudi. No podem, llavors, conèixer exhaustivament totes les peripècies d'aquesta obra. A més, desconeixem molts aspectes de la seua presència en una de les viles més importants del regne de València com era l'Alzira baixmedieval.
- **Implicacions de la investigació:** Pretenem, mitjançant aquesta comunicació, exposar les característiques principals de l'obra i la seua rellevància a nivell no només comarcal sinó regional i europeu. De fet, les implicacions de la seua presència a la documentació alzirenca ens poden ajudar a entendre millor les connexions entre els territoris de la Corona d'Aragó i el Regne de València i els territoris occitans; a més, seria molt interessant poder contactar tant amb el CIRDOC-Centre internacional de recerca e documentación occitanas, així com poder posar en contacte en un futur les administracions locals d'Alzira i de Beziers i, fins i tot el seu teixit associatiu, com ara l'associació occitana de Beziers "*Los amics del Breviari d'Amor*" i les associacions alzirenyes i riberenques interessades, per tal de reforçar els lligams entre les diferents regions europees.
- **Originalitat o valor:** Creiem que aquesta comunicació és molt adient atenent al títol general de la present convocatòria de l'Assemblea de la Ribera, ja que el valor artístic amb què hom pot gaudir admirant els exemplars conservats en les diferents biblioteques a nivell mundial és remarcable. En definitiva, considerem que aquesta comunicació és d'un gran valor per a la difusió del patrimoni cultural de la nostra Ribera del Xúquer.

ENRIC MARÍ GARCIA

ELS FALCÓ DE BELAOCHAGA. PRIMERS BARONS DE BENIFAIÓ

L'exhumació i estudi de documents inèdits a diferents arxius ens permet d'aprofundir en la Història Social del Benifaió del Sis-cents.

Convertit en baronia després de la compra en cort en 1612 per un quasi desconegut Miquel Falcó de Belaochaga (FB) (+1638), obtingué títol de noblesa en 1615, convertint-se en el I baró de Benifaió. Tingut sota jurisdicció alfonsina, va fundar un vincle d'agnació rigorosa, que es mantingué durant dos segles i mig. El succeirà el seu fill primogènit, Joan Baptista (+1646), II baró de Benifaió, qui rep el senyoriu en contemplació de matrimoni amb Joana Anna Ferrer en 1623 i pretengué la jurisdicció suprema en les Corts de 1645. Mort poc després, rebrà el títol de baró el seu primogènit Josep (+1707), qui hagué d'afrontar la presó per una acusació de la Batlia de València en 1678 i la inhabilitació de la Ciutat de València per a concórrer als oficis majors des de mitjan dècada de 1680. Els nous documents que estudiem ens permeten esbrinar les estratègies de reproducció social (biològiques, successòries, matrimonials, econòmiques, polítiques...) i les xarxes parentelars, clientelars i econòmiques d'una noblesa

JOSÉ MANUEL FERNÁNDEZ ROS.

TENDÈNCIES IMMIGRATÒRIES A LLARG TERMINI EN CARCAIXENT (SEGLES XVII I XVIII).

1. Propòsit.

L'objectiu de la present comunicació es establir les principals tendències immigratòries que es van produir en Carcaixent en un llarg període cronològic, concretament al llarg els segles XVII i XVIII. Ens ha interessat destacar les continuïtats i les ruptures que es van produir al llarg d'aquest període.

2. Metodologia.

La nostra investigació s'ha fonamentat en l'anàlisi de la documentació eclesiàstica existent en la parròquia de l'Assumpció de Carcaixent, concretament dels llibres de Matrimonis compresos entre 1578 i 1700. El procediment ha consistit en la quantificació dels cònjuges forasters, tant en xifres absolutes com en percentatge sobre el total de cònjuges.

3. Troballes significatives.

Hem pogut establir diversos elements de continuïtat en el dos segles: el primer fa referència a les zones de procedència on es repeteixen els mateixos pobles i comarques, dins del permanent domini de la immigració valenciana. Aquest fenomen es particularment significatiu en la comarca de la Ribera Alta i en les seues comarques veïnes; el segon element de continuïtat es el predomini masculí del fenomen migratori.

Les ruptures més remarcables venen assenyalades, en primer lloc, per la disminució del paper de la immigració, més elevada al segle XVII que al XVIII; i, en segon lloc, per la forta disminució de la immigració estrangera en el segle XVIII.

4. Limitacions de la investigació i originalitat o valor.

La limitació de les fons disponibles impedeixen l'estudi dels fenòmens migratoris en la Edat Moderna amb profunditat, per això hem de utilitzar aquelles fonts que aporten alguna llum, encara que siga aproximada. Lògicament la informació proporcionada per els llibres de Matrimonis només es refereix a la població que es casa i no a tota la població. Els resultats es limiten, per tant, a aquest segment poblacional. A més, hi ha que tenir en compte que les normes eclesiàstiques obligaven en la parròquia de la núvia, qüestió que pot distorsionar els valors indicats. No obstant, l'estudi del tema a tant llarg termini, permet assegurar les conclusions.

L'originalitat del tema es basa en la quasi inexistència d'investigacions sobre aquesta temàtica en el període de la Edat Moderna valenciana i en l'aportació que es fa per a conèixer, amb les limitacions assenyalades, aquesta qüestió poblacional i social.

PERE DAMIÀ GARZÓN SERRANO

ANTROPONÍMIA DELS PRIMERS REPOBLADORS DEL TERME DEL CASTELL DE CULLERA (RESUM)

Aquesta comunicació tracta de complementar des d'una perspectiva antroponímica l'obra d'Antoni Furió La carta pobla de Sueca, que ofereix l'estudi històric de les primeres repoblacions del territori del castell de Cullera (unes 16 alqueries i tres rafals) durant el període 1245-1249. El propòsit és aprofundir en el coneixement de la procedència i la llengua d'aquells 79 colons pioners de qui s'ha conservat la identitat, a partir de l'estudi dels seus prenom i cognoms, i amb una metodologia filològica que no sols considera les denominacions toponímiques, com s'ha fet habitualment, sinó que ha ampliat la recerca a les altres classes de cognoms – patronímics, relacionats amb el medi, oficis i sobrenoms—, basant-se tant en l'etimologia com en la seua forma lexemàtica.

L'article comença amb una introducció on es justifica l'àmbit geogràfic estudiat, les circumstàncies en què va tenir lloc la repoblació i algunes consideracions sobre el número i identitat dels nous pobladors. A continuació s'estudien de manera separada els assentaments de 1245 i els del *Llibre del Repartiment*. Dins de cada classe, els cognoms estan exposats per ordre alfabètic, amb la indicació de la seua freqüència, la localització del topònim quan s'escau, i un resum de l'etimologia del mot. A més, es fan constar els cognoms que hi apareixen per primera vegada a terres valencianes, 36 en total, així com també s'especifiquen els llinatges que només figuren en aquest territori i ja no tornen a aparèixer enlloc. Per últim, també es fa el seguiment dels llinatges que van sobreviure a les calamitats del segle XIV i encara persistien a la comarca a finals d'aquell segle.

Com a troballes es poden nomenar, en primer lloc, l'assignació concreta de cada repobrador del *Repartiment* al lloc on va rebre la casa, i no on va rebre les terres, un aspecte que havia produït una certa confusió entre els cronistes de Sueca i Cullera. Més significatiu encara és l'estudi filològic de diversos cognoms que no figuren en l'obra de Moll ni s'havien estudiat amb anterioritat, potser perquè no van perviure: *Sant Hipòlit, Sòries, Sanya...* així com també la revisió d'altres que no havien estat tractats o que, al nostre parer, no havien estat ben definits: *Campgalí, Matoses, Cúco...* Cal destacar també les consideracions sobre les possibles evolucions lèxiques d'alguns cognoms des de la perspectiva de la gramàtica històrica: així, és molt probable que *Vilacolom* evolucionara a *Colom*, amb l'eliminació del genèric, mentre que no és totalment descartable que *Vinyes* poguera haver evolucionat a *Vinyoles*, etc. Per altra part, també es fa referència als resultats de l'estudi genètic del cromosoma Y realitzat per l'IBBE (Institut de Biologia Evolutiva, CSIC-UPF) quan afecten alguns cognoms de l'estudi, com és el cas de *Ferrer, Grau, Massot* i *Guasch*.

VICENT M. GARÉS TIMOR I VALERIÀ BENETÓ FERRANDO

“L'ALTA SOCIETAT MORISCA VALENCIANA: ELS AMIRA I SARTALL DE LA VALLFARTA

La Vallfarta o vall de Càrcer es troba situada a mitjan camí entre els darrers estreps muntanyosos que encaixones el Xúquer i la planura al·luvial riberenca. L'eixamplament dels marges del riu possibilita una feaç agricultura que unida a la seua proximitat a xarxes naturals de comunicació, suposaven un potencial dinamisme econòmic. Aquestes condicions intrínseques incentivaren l'assentament de nissagues morisques empedredores que amb el pas del temps esdevingueren poderoses i acabalades, en tant que potenciaren el desenvolupament social, demogràfic i econòmic a força d'acaparar i retindre qualsevol activitat lucrativa que hi estiguera present. D'entre aquestes famílies sobreeixiren els Amira i els Sartall. Per tant, el propòsit d'aquesta comunicació és l'estudi micro-històric i exhaustiu d'ambdues estirps.

VALERIÀ BENETÓ FERRANDO I VICENT M. GARÉS TIMOR

“L'ALTA SOCIETAT MORISCA VALENCIANA: ELS ASQUER I ELS SABBA DE LES BARONIES D'ALBERIC”

Entre la rica documentació notarial conservada a l'Arxiu Municipal de Castelló, sobreïxen les notícies d'un conjunt de nissagues influents i determinants en la societat morisco-musulmana valenciana prèvia a la expulsió de 1609. No debades, els Asquer i els Sabba, no sols es comptaven entre les elits locals dels territoris dels Mendoza, sinó també eren influents i representatius a nivell regnicola. La diversitat i abundància de informació econòmica, social, familiar i personal que alberga l'entitat arxivística municipal de Castelló ha possibilitat un enfocament micro-històric que és traslladable a futurs treballs sobre altres famílies.

VICENTE SANZ VIÑUELAS

JOSÉ ORTIZ SANZ I EL LLOMBAI DE FINALS DEL SEGLE XIX

En la present comunicació parlarem d'un llombaí anomenat José Ortiz Sanz (1836-1905), qui va viure al llarg del segle XIX i seria testimoni i inclús part activa en la majoria dels esdeveniments que viuria la població. A més a més, amb els seus tres matrimonis, les seues filles i els relats que sobre la seua persona ens han arribat per part dels seus descendents, així com un retrat i un silló de fusta fet per ell, ens permet aprofundir i conèixer més un home i una època.

Fuster de professió, es va poder deslligar de la terra a diferència de molts dels seus contemporanis. A banda de veí benestant, també seria Jutge Municipal, Alcalde i jurat. Va formar part d'una societat per a portar les aigües potabilitzades al poble i inclús li arribaren a traure una cobleta popular. Sobreviuria a tres epidèmies del còlera, riuades, un terratrèmol, l'època dels bandolers, un atemptat contra la seua persona... i finalment moriria d'una forma singular, conservant-se encara la seua làpida al cementiri municipal.

En definitiva, a partir de la biografia del "tio Pep d'Ortís" podrem saber com va ser el Llobmai de finals del segle XIX.

FEDERICO VERDET GÓMEZ

ENRIQUE LLOBREGAT BALAGUER, NATURISTA LIBERTARIO

En la siguiente comunicación, nos ocupamos de un *alcudienc*, Enrique Llobregat Balaguer, que ejerció una notable influencia en diversos ámbitos, superando el marco de la Ribera del Xúquer. Se inició en la actividad política desde las filas del republicanismo blasquista, deslumbrado por sus reivindicaciones sociales. Desde su vinculación con el republicanismo, se interesó por el societarismo y la ideología libertaria, que asumió. No sólo acabó liderando la sociedad obrera de l'Alcúdia sino que se convirtió en un dirigente fundamental de la *Federación Agrícola Obrera de la Región Valenciana*. Su militancia naturista y sus inquietudes intelectuales le inclinaron al estudio, llegando a adquirir una formación muy sólida, que le permitieron ejercer como maestro racionalista.

A pesar de las limitaciones de su formación, tanto sus inquietudes intelectuales, sociales y políticas, como su curiosidad científica y su profesión le inclinaron a estudiar la carrera de práctico agrónomo, título que obtuvo en la Escuela Especial de Ingenieros de Barcelona, en el año 1925. Desde entonces, se ocupó la problemática que rodeaba al cultivo racional y biológico de la tierra. Posteriormente, obtuvo el título de técnico enólogo.

Ya con su titulación de perito agrónomo en sus manos, a propuesta de Miguel Martínez Bosch, fue reclamado por las autoridades de la República Dominicana para que, como profesional y experto en el cultivo del arroz difundiese sus conocimientos entre los campesinos de la isla antillana.

A su vuelta de América, probablemente en mayo de 1928, decidió retomar su trabajo de maestro racionalista en Pedralba, donde permaneció hasta el año 1932, cuando definitivamente regresó a Carlet. De entrada, mantuvo una estrecha relación con sus amigos de la República Dominicana, siguió interesándose por sus asuntos y continuó enviando artículos de temática agraria, a la prensa de Santo Domingo.

Durante la Guerra Civil, fue delegado de la sección de semillas de la Federación Regional de Campesinos de Levante CNT-AIT. De acuerdo con las inquietudes anarquistas, que pretendían constituir comunas autónomas libertarias, se interesó por el desarrollo de los recursos locales, que hicieran posible esa autonomía. En este sentido, Enrique Llobregat defendió la utilización del abonado con potasa e introdujo, experimentalmente, el cultivo de la soja en las tierras valencianas. Al finalizar la Guerra Civil, sufrió la represión del régimen franquista. Durante cerca de 20 años, su palabra y su voz desaparecen de la prensa y de la radio. A partir de 1957, retomó sus colaboraciones con revistas agrarias y colaboró con Radio Carlet.

Esta comunicación se ha construido a partir de los artículos publicados por nuestro biografiado en la prensa libertaria y naturista del Estado español, así como en periódicos cubanos y dominicanos. Por lo demás, se ha consultado la bibliografía disponible sobre el personaje.

JOAN CATALÀ CEBRIÀ

LA TARONJA I LA POBLA LLARGA. RETROSPECTIVA I HOMENATGE

L'article consta de dues seccions completament diferenciades. En la primera secció se repassa l'evolució del cultiu de la taronja des d'una perspectiva general a nivell històric i geogràfic, i en la segona se centra exclusivament en el terme de la Poble Llarga, tot analitzant la seua introducció i el seu desenvolupament posterior.

En la primera secció es dona informació estricta sobre el fruit, el seu origen, la seua etimologia i les seues varietats. Després s'exposa la seua introducció en la península i la seua insignificant presència en l'Edat Mitjana i en l'Edat Moderna, quan el taronger sols se plantava com a arbre ornamental i els seus fruits sols eren consumits a nivell particular per les classes adinerades, una situació que va canviar a finals del segle XVIII, quan se van plantar a Carcaixent els primers camps destinats a ser comercialitzats en els mercats, amb uns resultats fantàstics, que de seguida van copiar els termes veïns.

Durant la primera meitat del segle XIX la seua expansió fou moderada perquè les vies de comunicació d'aleshores eren molt precàries, però en la segona meitat, amb la introducció del ferrocarril i la modernització dels ports marítims, el seu progrés va ser espectacular, tot i que el seu cultiu necessitava d'una inversió molt significativa, que requeria: 1. la compra de la terra, 2. l'excavació d'un pou, 3. la instal·lació d'una sénia, 4. la construcció d'una bassa, 5. l'abancament del terreny, 6. la obertura de canals, 7. la plantació i cultiu dels arbres, i 8. l'edificació d'una casa d'hort per als hortolans, unes despeses que sols podia emprendre aleshores la burgesia de l'època.

El seu apogeu es va assolir a principis del segle XX, sols interromput per la 1ª Guerra Mundial, però en finalitzar la 2ª Guerra Mundial es va iniciar una decadència que s'allarga fins a hui, un present incert de recerca d'alternatives.

En la segona secció de l'article, exclusiu de la Poble Llarga, se tracten temes concrets, com exposar on estaven els primers camps que se van plantar i quins eren els terrenys preferits, però també altres temes generals aplicables a qualsevol municipi citrícola, com són el cultiu del taronger (la poda, l'airejament de la terra, el reg, la fertilització, el control químic i la collida), la manufactura de la taronja als magatzems (la seua classificació per tamanys, la tria, l'empaperat, l'encaixat, el marcatge, etc.), i les seues diferents modalitats de transport, uns temes sempre exposats des d'una òptica històrica.

JOAQUIM ANYÓ OLIVER

LES ELECCIONS LEGISLATIVES DE 1903 AL DISTRICTE D'ALZIRA: ELS CANDIDATS.

Propòsit

Pretenem amb aquest treball donar a conèixer el funcionament de la presentació de candidats a les eleccions de la Restauració (1875-1923), conegudes sobretot pel predomini del caciquisme i el falsejament de les eleccions, especialment en zones rurals com és el cas del districte d'Alzira.

Metodologia

Ens hem basat en la documentació oficial, elaborada per la Junta Provincial del cens electoral i com arribava als ajuntaments, en aquest cas al de Guadassuar. Hem contrastat la premsa de l'època, centrant-nos en *El Pueblo*, *La Coirrespondència de València* i *Las Provincias*.

Troballes significatives

Destaquem en primer lloc la falta d'identificació de l'adscripció política dels candidats en la documentació oficial. Ni la llei electoral, ni la documentació enviada als ajuntaments, ni la publicació oficial dels resultats al DOPV proporcionava informació al respecte. Cal recórrer als diaris de l'època per a conèixer la força política que donava suport als candidats. En segon lloc la contínua variació en la llista de candidats, fins i tot en la mateixa setmana anterior a les eleccions.

Limitacions

Seria interessant contrastar la informació arribada als diferents ajuntaments ja que creiem possible que no fora la mateixa.

Implicacions de la investigació i originalitat i valor.

Amb aquesta proposta de comunicació donem a conèixer un altre recurs, fins ara no estudiat, a l'abast de les administracions provincials i locals per a manipular les eleccions a sumar a la gran diversitat dels ja coneguts. El desconeixement dels candidats per part de l'electorat, majoritàriament analfabet, contribuïa a facilitar la tasca dels cacics.

JOSEP FELIP GADEA FERNÁNDEZ

CONTRABAN, IMPAGAMENTS, MULTES, PREVARICACIÓ I MALVERSACIÓ A BENIMODO (1808-1823)

El contraban, les multes, la prevaricació i la malversació van tindre una certa rellevància a Benimodo en els difícils anys del final de l'Antic Règim. Per a la present comunicació s'ha triat el marc temporal 1808-1823, intentat esbrinar la repercussió dels efectes de la guerra i la posterior postguerra, sobre diverses formes fraudulentas.

En 1813 tingué lloc en este municipi un episodi de contraban de sal, detectat i gestionat per les autoritats municipals. El document que ho testifica ofereix variada informació, sobre la procedència dels contrabandistes, la seua possible adhesió al moviment guerriller i l'animadversió d'aquest últim, durant la contesa napoleònica, cap a la justícia impartida des de zones controlades per l'exèrcit invasor. Davant això, s'ha iniciat l'elaboració d'un treball de recerca per a intentar dilucidar les causes i motius, així com la identitat dels seus protagonistes.

La revisió d'altres lligalls, referents a sancions i multes, nodreixen aquesta ponència. En esta etapa, la indignència social i la precarietat econòmica van fer sorgir astutes formes de robatoris i estafes com a forma d'adaptació a aquestes greus circumstàncies. A més, s'han analitzat els padrons de riquesa buscant respostes a uns certs comportaments, socialment reprovables, que van desencadenar la imposició de multes pecuniàries.

D'altra banda, però seguint amb el nexa comú que embasta este treball, el frau, la consulta d'un expedient de denuncia a qui va ser alcalde de Benimodo a 1811, ens mostra un cas de prevaricació mantingut i tolerat per la resta de la corporació local. A més, els abusos i la malversació van fer acte de presència durant els durs anys de la Guerra del Francés, però la població va intentar contrarestar-los mitjançant la picardia pròpia del gènere humà.

JUAN LORENZO BENACHES BORRÁS

LA SOCIETAT COOPERATIVA OBRERA DE SOLLANA (1887-1931)

Aprofundir en l'estudi de l'associacionisme sollaner de finals del segle XIX i principis del segle XX.

Metodologia: Utilització de fonts documentals de diferents arxius (SAVEX, Repositori documental del Ministeri de Treball i Economia Social, Sollana) i hemeroteques (Municipal de València, Biblioteca Valenciana Digital) a més de la poca bibliografia local.

Troballes significatives: Les cròniques periodístiques del que fou secretari de l'entitat, José Esparza, que aporten dades rellevants sobre la Societat Cooperativa Obrera i ens ajuden a reconstruir part de la seua història a falta de llibres d'actes i altra documentació.

Limitacions: No tindre el llibre d'actes, el reglament de l'associació, l'acta de constitució de la Societat ni altra documentació.

Implicacions de la investigació: Conèixer una miqueta més sobre l'associacionisme obrer riberenc.

Originalitat o valor: Es un tema poc estudiat a nivell local la qual cosa li dona un valor afegit.

MARÍA CLAUSI SIFRE. ARQUEÒLOGA

ELS PONTS DE LA VIETA DEL TRENET CARCAIXENT – DÈNIA ALS TERMES D'ALZIRA I CARCAIXENT.

El treball a presentar te com a propòsit donar a conèixer els ponts de carreus arran de la troballa d'un d'ells al casc urbà de Carcaixent.

Es tracta d'una troballa casual durant els treballs d'excavació de la cimentació per a la construcció d'un nou gimnàs dins del recinte del CEIP Navarro Daràs de Carcaixent.

La intervenció arqueològica duta a terme per qui subscriu durant el mes d'agost de 2023 ha permès traure a la llum un pont amb tres suports de fàbrica de carreus que ocupa una superfície de 35 metres quadrats aproximadament. Aquest pont s'organitza al voltant d'una estructura central, de planta trapezoïdal, i dos estructures més paral·leles a les cares oriental i occidental. Les estructures dels extrems amb planta de C i C inversa s'uneixen a la central mitjançant paviment de lloses rectangulars de pedra carada almenys per la seu part visible.

El conjunt d'estructures data del segle XIX, el ferrocarril Carcaixent – Gandia és el traçat ferroviari de via estreta més antic de la Península Ibèrica. Es va inaugurar l'any 1864, mantenint l'ús fins 1969.

El pont sobre el que es recolzava la plataforma ferroviària es va construir per salvar el desnivell d'un barranc que discorria creuant l'espai que ens ocupa en direcció sud-est / nord-oest.

Probablement es tracte del Barranc de Gaianes, el calaix del qual es va desviar a l'actual l'any 1923, com apunta Bernat Daràs i Mahiques escrivint **Dels carrers i places de Carcaixent** : "... para poner a salvo en las inundaciones los edificios del Parque Escolar, punto donde desemboca el barranco de Gayanes, activóse ya la antigua aspiración, intentada por situaciones anteriores, de desviar el cauce de dicho barranco..."

L'excavació va permetre documentar també dos canonades de ceràmica que adscriuim cronològicament als anys 20-30 del segle XX, coincidint amb el moment del canvi de llit del barranc.

Aquestes estructures queden reblides per materials de escombraries dels anys 60-70 del segle XX dels quals recuperarem un nombre considerable

MARIA DOLORES FURIÓ ORBA

ESTRUCTURES I SISTEMES ARTESANALS PER A LA CONFECCIÓ DE LA SEDA

Durant els segles XVII, XVIII i meitat del XIX, la seda va ser el motor econòmic del País Valencià. La ciutat d'Alzira es va consolidar com a segona població amb més producció de seda i morera, sobretot durant el segle XVII fins a finals del XVIII, quan comencen les primeres crisis i fallides del sector seder. Malgrat aquestes recessions, el cultiu de la seda es va mantindre fins al primer quart del segle XX. Fins al segle XX, moltes dels habitatges de la Ribera Alta van emprar la planta alta per a la cria de cucs de seda i producció de fil. Es van desenvolupar espais específics per a la cria dels insectes i la seua alimentació i la confecció de la seda. Alguns dels habitatges fins i tot es van construir amb doble o triple altura, a causa de la gran producció de seda aconseguida, sobretot entre mediats i finals del segle XVII. Més d'una desena de cases a Alzira, han continuat conservant unes certes característiques sericicoles, la majoria dins de la vila, permeten descobrir les estructures, utensilis i processos per a la cria del cuc de la seda, sent aquests estris un objecte d'estudi local per al següent article. de carreus, moment en què la via deixa de ser utilitzada, i les estructures del pont són arrasades en part, quedant en el subsòl durant els últims 50-60 anys.

A la dècada dels anys vuitanta l'Ajuntament va adquirir els terrenys de FEVE per ampliar el pati del CEIP Navarro Darás

VICENT JORGE PERPIÑÀ

LA POLÈMIDA POLITICO-MUSICAL EN LA PLAÇA DE LA REPÚBLICA. REAL 1932

El tema que es pretén comunicar està relacionat amb les diferents visions que la novetat del règim republicà va tenir en el poble de Real.

La documentació de la que partim és l'acta de l'Ajuntament de 15 de juny de 1932, en la qual es dona tràmit a una reclamació del Centre Republicà Radical de Real, afecte a Marcelino Domingo, en el que es demana que es tornen a celebrar els concerts de la Banda de Música a la Plaça de la República.

La Banda tenia l'acord de fer huit concerts durant l'estiu els dissabtes per la nit, alternant la plaça de la República amb la plaça de Galán i García.

El 14 d'abril de 1932, per la nit, quan la Banda es trobava en la seua actuació, una part important dels veïns de la plaça de la República va apagar la llum de la porta del carrer i va tancar les portes, amb l'evident contrarietat de les autoritats republicanes, de la pròpia banda i de part del poble.

La reacció de la Corporació (9 regidors del PURA) fou alternar els concerts entre la plaça de Galán i García amb el carrer d'Alejandro Lerroux, actualment de Santa Bàrbara, com a càstig a l'actuació del veïns de la plaça de la República el 14 d'abril.

Un aclariment important és la referència a que en Real teníem un ajuntament republicà format en la major part per monàrquics. La candidatura del PURA estava encapçalada per Amador Vicente Ferrer, cunyat de qui fou diputat conservador José Garrigós Pérez i gendre de qui fou alcalde durant molts anys, José Garrigós Hernández.

La resta de la candidatura estava formada per gent conservadora, liberal i algun membre del partit de Blasco Ibañez. La candidatura de la Conjunció Republicana va perdre el 12 d'abril, repetint les eleccions el 25 de maig, donant el mateix resultat. Amador Vicente romangué alcalde fins el 20 de febrer de 1936, en què fou substituït per una Comissió Gestora del Front Popular, encapçalada per l'alcalde Vicent Perpiñà Pérez.

La resposta del plenari de l'Ajuntament ressalta la falta d'educació dels veïns de la Plaça, amb la República, amb la Corporació Municipal i amb la Banda de Música, no obstant no perden de vista el desig de tornar els concerts a la Plaça de la República.

VICENTE FERRER PÉREZ

L'EPIDÈMIA DEL CÒLERA DE 1834 A LA RIBERA.

El propòsit d'aquesta comunicació és analitzar el primer episodi colèric del segle XIX que va patir la Ribera, a l'igual que moltes àrees valencianes, a la segona meitat de l'any 1834.

Ha estat un treball de recerca documental, i encara que son pocs els arxius municipals que conserven informacions d'aquest moment, intentem fer una aproximació a partir de les poques dades que es conserven, juntament amb el volum de documentació que es custodia a l'arxiu de la Diputació Provincial de València. Tenim referències de quasi la meitat de pobles de la comarca, sense poder assegurar si la resta quedaren lliures de l'atac epidèmic o bé no comunicaren les informacions a Governació Civil.

Pel que hem recuperat, l'episodi va ser molt dolent, sens dubte l'epidèmia més mortífera de totes les patides pels pobles de la Ribera, superant àmpliament les xifres de l'atac de l'any 1884, que moltes vegades ha estat considerada com l'episodi més terrible de tots els patits al llarg del segle XIX. Les xifres d'alguns pobles, especialment els més grans, varen ser realment dramàtiques. A mena de resum avancem que per al conjunt de les terres riberenques es varen superar els 14.000 envaïts per la malaltia, dels quals moriren més de 3.000.

Paraules clau:

còlera, 1834, defuncions, Ribera del Xúquer, envaïts

DANI ESTORNELL MARTÍNEZ

UN CONVENI POLÍTIC PRIVAT PER AL REPARTIMENT DE CÀRRECS MUNICIPALS A CASTELLÓ.

En plena època de la Restauració, a Castelló, un grup de l'elit vilatana elaborarà un conveni polític per al repartiment dels càrrecs municipals, amb la finalitat d'assegurar el turnisme pacífic entre conservadors i liberals. A partir d'aquest document i la recerca arxivística, intentarem descobrir com funcionava el el turnisme al poble de Castelló, com es conformava l'Ajuntament, quins eren els seus cacics i, en la mesura del possible esbrinar quina era la ideologia dels diferents personatges signataris del conveni.

PABLO CÓRDOBA BORRÀS

ART I CIÈNCIA. LA GEOMETRIA FRACTAL I EL MULTIVERS EN L'OBRA DE THEO

Propòsit : Aprofundir en la figura i en l'obra de l'artista sollaner THEO.

Metodologia: Utilització de fons documentals de diferents arxius i Catàlegs (Sollana, Museu de la Ciutat de València, Museu de Vilafamés, Museu de les Ciències Príncep Felip, articles i notícies de premsa, Universitat de València (Departament d'Astronomia i Astrofísica), arxiu particular de Theo).

Troballes significatives: Intentar explicar l'obra de Theo sense acudir als preceptes de la Física Quàntica és impossible. S'ha intentat fer un relat el més simple i entenedor possible. Per primera vegada es dona una explicació científica al significat de les seues obres a l'art i la ciència.

Limitacions: La pròpia Física Quàntica és una enorme limitació per entendre l'obra de Theo. Has de tindre present molts conceptes i teories de física quàntica que no són fàcils d'entendre per a un públic no familiaritzat amb estos conceptes.

Implicacions de la investigació: Conèixer i donar a conèixer l'obra d'aquest singular artista riberenc.

Originalitat o valor: La fusió entre l'Art i la Ciència és un tema poc estudiat al món de les Belles Arts, tal volta per la dificultat que hi ha per entendre teories i conceptes científics.